

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Sociální a veřejné politiky

Bakalářská práce

2018

Sára Čerňanská

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Sociální a veřejné politiky

**Neformální vzdělávání dětí: Jak rodina ovlivňuje
výběr kroužků**

Bakalářská práce

Autor práce: Sára Čerňanská

Studijní program: Sociologie a sociální politika

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Mouralová

Rok obhajoby: 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 23.7. 2018

Sára Čerňanská

Bibliografický záznam

ČERŇANSKÁ, Sára. *Neformální vzdělávání dětí: Jak rodina ovlivňuje výběr kroužků*. Praha, 2018, 57 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra Sociální a veřejné politiky. Vedoucí práce Mgr. Magdalena Mouralová.

Rozsah práce: 75 358 znaků

Abstrakt

Tato bakalářská práce pojednává o neformálním vzdělávání dětí, zejména se zaměřuje na popis faktorů, které ovlivňují vysokoškolsky vzdělané rodiče při výběru zájmových kroužků svým dětem, které tráví průměrně 5 hodin týdně v zájmových kroužcích. V této práci se zaměřuji na děti základní školy prvního a druhého stupně, v tomto věku jsou klíčovými činiteli rodiče, kteří děti vychovávají a přenášejí na ně své vzory chování a své hodnoty. Cílem je zjistit co ovlivňuje rodiče při výběru, v jaké míře na výběru participují děti, jak si rodiče rozdělují role v zajišťování chodu zájmových kroužků. V rámci výzkumu bylo provedeno jedenáct rozhovorů, na kterých byla provedena obsahová analýza. Výsledkem je popis faktorů, které všechny rodiče ovlivňují v podobné míře, jako je osobnost dítěte, jeho zájem, věk a vzdálenost kroužků od bydliště. Hlavním zjištěním jsou rozdílná pojetí neformálního vzdělávání některých respondentů, jejich odlišná míra kontroly a zásahů do výběru a jiné představy ohledně toho, jak by jejich dítě mělo trávit volný čas. Podle těchto aspektů byly vytvořeny tři přístupy rodičů. Jedná se o volný, aktivní a náročný přístup.

Abstract

This bachelor thesis deals with the non-formal education of children, focusing in particular on the description of factors influencing college-educated parents when choosing extracurricular activities for their children, who spend an average of 5 hours per week in extracurricular activities. In the thesis, I focus on primary school children as at this age parents are the key factor that affects children's education and they are the ones from whom the patterns of behaviour and values are transmitted. The aim is to find out what influences parents in choosing extracurricular activities, the extent to which children are participating in the selection and how parents share their roles in providing extracurricular activities. In the research eleven interviews were conducted, on which content analysis was carried out accordingly. The result is a description of factors that affect all parents to a similar extent as the child's personality, interest, age, and the distance of extracurricular activities from home. The main findings are different concepts of non-formal education of some respondents, their distinct levels of control and intervention in the selection, and various ideas as to how their child should spend time. According to these aspects, the three parental prototypical approaches were developed. These are a liberal, active and demanding approach.

Klíčová slova

Neformální vzdělávání dětí, zájmové kroužky, výběr kroužků, výchovné styly, rodina

Keywords

Non-formal education of children, extracurricular activities, selection of extracurricular activities, parenting styles, family

Title/ název práce

Non-formal education of children: How the family affects the choice of extracurricular activities

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce Mgr. Madaleně Mouralové, za ochotu vést mou práci a za podmětné rady. Dále bych ráda poděkovala všem rodinám za zájem o spolupráci.

Obsah

1.	ÚVOD.....	2
1.1.	CÍLE.....	4
2.	VYMEZENÍ POJMŮ.....	6
2.1.	CELOŽIVOTNÍ UČENÍ.....	6
2.1.1.	<i>Formální vzdělávání</i>	6
2.1.2.	<i>Neformální vzdělávání</i>	7
2.1.3.	<i>Informální učení</i>	7
2.2.	VOLNÝ ČAS.....	7
2.3.	ZÁJMOVÉ ČINNOSTI.....	8
3.	TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	10
3.1.	RODINA A JEJÍ VLIV NA VZDĚLÁNÍ DÍTĚTE.....	10
3.2.	ÚLOHA RODIČE UČIT DÍTĚ NAKLÁDAT S VOLNÝM ČASEM.....	10
3.3.	TEORIE VZDĚLANOSTNÍCH NEROVNOSTÍ.....	11
3.4.	RODIČOVSKÉ VÝCHOVNÉ STYLY.....	12
3.4.1.	<i>Tři styly výchovy</i>	12
3.4.2.	<i>Model čtyř stylů</i>	13
3.4.3.	<i>Model devíti polí</i>	13
4.	DOSAVADNÍ VÝZKUMY.....	17
5.	METODOLOGIE.....	20
5.1.	VÝBĚR RESPONDENTŮ A SBĚR DAT.....	20
5.2.	PRŮBĚH SBĚRU DAT.....	21
5.3.	ANALÝZA ROZHovorŮ.....	22
6.	INTERPRETACE ZJIŠTĚNÍ.....	24
6.1.	OBECNÉ CHARAKTERISTIKY.....	24
6.2.	OČEKÁVÁNÍ RODIČŮ.....	25
6.3.	VOLBA TYPU KROUŽKU.....	26
6.3.1.	<i>Získávání informací</i>	26
6.3.2.	<i>Co ovlivňuje výběr kroužků</i>	27
6.3.3.	<i>Výchovné přístupy</i>	29
6.3.3.1.	<i>Vliv a angažovanost rodičů</i>	30
6.4.	PARTICIPACE RODIČŮ NA ZAJIŠŤOVÁNÍ CHODU KROUŽKŮ.....	31
7.	ZAŘAZENÍ RESPONDENTŮ DO VÝCHOVNÝCH TYPŮ.....	32
8.	ZÁVĚR.....	35
	TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	41
	SEZNAM PŘÍLOH.....	45
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	45
	PŘÍLOHY.....	46

1. Úvod

Téma mé práce je zaměřené na neformální vzdělávání dětí školního věku. Neformálním vzděláváním se míní organizovaně výchovně vzdělávací aktivity mimo rámec zavedeného oficiálního školského systému. Jsou organizované státními organizacemi nebo soukromými organizacemi. Mezi neformální vzdělávání patří zájmové kroužky sportovní, divadelní, výtvarné, manuální, hudební apod., sebevzdělávací skupiny či vzdělávací kurzy (např. jazykové).

Neformální vzdělávání hraje důležitou roli v lidském rozvoji, v rámci různých vzdělávacích forem si může jedinec rozšířit nejen své zkušenosti ale i sociální, kognitivní a fyzické dovednosti. Neformální vzdělávání je přístupné jakékoliv věkové kategorii. Děti si touto cestou mohou rozšířit již zmíněné dovednosti, zároveň si užít legraci a najít si nové kamarády. Důležitý význam má neformální vzdělávání i pro rodiče, kteří tímto způsobem mohou svým dětem dopřát plnohodnotně strávený čas v bezpečném prostředí.

Účast dětí v neformálním vzdělávání se liší od rodiny k rodině, také záleží na organizaci kroužku. Existují kroužky, jejichž průběh má rozdílné časové intervaly a rozdílné frekvence setkání. Někteří rodiče vidí v neformálním vzdělávání cestu, jak svým dětem rozšířit obzory a tím zlepšit startovní podmínky do života, pro jiné je to cesta, kterou dětem dopřejí nové zážitky a kolektiv vrstevníků v bezpečném prostoru. Rodiče mají různé preference, výchovné styly, jejich děti mohou žádat zkušenosti a dovednosti získat účastí v neformálním vzdělávání i mimo něj. Část dětí navštěvuje více různorodých kroužků jedenkrát týdně. Jiná část dětí se věnuje intenzivněji menšímu počtu kroužků a s častější frekvencí. Některé děti tráví svůj volný čas mimo neformální vzdělávání úplně či se jich účastní v minimálním množství a frekvenci.

V této práci se zaměřím na děti, které intenzivně tráví svůj volný čas v rámci neformálního vzdělávání v různých kroužcích v rozsahu minimálně pěti hodin týdně. Tento údaj vychází z průzkumu GE Money Bank, který proběhl v roce 2009. Průzkum zpracovával využívání volnočasových aktivit dětí a finanční stránku těchto aktivit v deseti zemích. Z průzkumu vyšlo, že české děti tráví v průměru 5-8 hodin týdně na sportovištích a v kroužcích. [Julinová 2009] Do této skupiny spadají děti s nejrůznějšími aktivitami, mohou to být děti, které mají 3-5 různých kroužků, které se konají jednou týdně. Děti, které mají 2-3 kroužky, které se konají opakovaně v jednom týdnu. Čas, který tyto děti tráví v kroužcích je veden instruktorem či učitelem a má jasný cíl. Časový rozvrh dětí je

díky kroužkům ustálený a organizovaný. V návaznosti na věk, logistiku časového plánu organizují buď rodiče, děti s pomocí rodičů nebo samy děti. V mém případě, kdy se zabývám dětmi školního věku prvního i druhého stupně základní školy je logistika řízena hlavně rodiči, v případě dětí druhého stupně s pomocí rodičů.

Rodiče jsou hlavními aktéry v rozhodování, jak jejich dítě tráví volný čas. Výběrem určité zájmové činnosti se dítěti změní denní rutina, dostane se do nového kolektivu, získá nové přátele, výběr kroužku ovlivní i jeho vývoj. Děti se již narodí s určitými předpoklady, ale dál je formují různí činitelé, prostředí a hlavně rodina. [Kraus 2008] Rodina hraje klíčovou roli ve výchově dítěte. Vhodným ovlivňováním volného času dětí, rodiče přispívají k prevenci nežádoucích výchovných problémů jako jsou agresivita, záškoláctví, drogové závislosti. [Pávková 2002:10] Protože jsou rodiče hlavními aktéry v rozhodování, bude jim v této práci věnována hlavní pozornost.

Rodina zcela ovlivňuje primární socializaci dítěte, období, kdy se dítě učí mluvit a osvojuje si základní vzorce chování. Rodiče ovlivňují z části i sekundární socializaci dítěte v období, ve kterém vstupuje do jiných společenských okruhů, jimiž mohou být právě zmíněné mimoškolní aktivity. Svým rozhodnutím rodiče ovlivňují, do kterého společenského okruhu dítě vstoupí a do kterého ne. [Knotová 2014:25-26] Výběr kroužků může ovlivnit mnoho faktorů. Jedním z faktorů, které přímo souvisí s množstvím aktivit je dosažené vzdělání rodičů. Tento fakt je označován jako nerovnosti ve vzdělání, znamená to, že jedinci s odlišným sociálním původem mají rozdílnou šanci dosáhnout určité úrovně vzdělání. [Simonová 2003] V praxi to často funguje tak, že rodiče s vyšším vzděláním podporují děti v sebevzdělávání, tím i ve vyšší účasti v neformálním vzdělávání a vytvářejí vhodnější zázemí pro vzdělávání dítěte. [Matějů, Straková 2003] Tuto teorii potvrdil například projekt Klíče pro život „Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let“ z Národního institutu dětí a mládeže. [Národní institut dětí a mládeže ministerstva mládeže, 2011] Výsledky prokázaly, že děti jejichž rodiče mají vysokoškolské vzdělání, se věnují mimoškolním aktivitám více než děti rodičů se středoškolským vzděláním s maturitou.

Ve své práci se zaměřím pouze na rodiny, kde oba nebo jeden z rodičů dosáhl vysokoškolského vzdělání. Dle mého předpokladu v rámci zvoleného tématu této práce budou tito rodiče pravděpodobněji vést své děti k vyžití v rozsahu 5 hodin týdně v neformálním vzdělávání. K zajišťování těchto kroužků mají vysoký socioekonomický status a prostředky.

Téma neformálního vzdělávání jsem si vybrala, protože je v České republice vnímáno jako důležitá součást výchovy a vzdělávání. Z výzkumu agentury Ipsos pro Profi Credit firmu vyšlo najevo, že děti z České republiky se věnují zájmovým aktivitám mnohem častěji v porovnání s dětmi ze Slovenska, Bulharska i Polska. [ČTK 2017] Na téma vzdělanostních nerovností toho bylo napsáno poměrně hodně, velká pozornost je věnována rozdílům mezi různě vzdělanými a situovanými rodinami, ale již méně je jí věnováno jednotlivým skupinám a rozdílům v nich. V rámci této práce se zaměřím na zjištění skutečnosti, jestli existují rozdíly i uvnitř těchto homogenních skupin, kterými jsou vysokoškolsky vzdělaní rodiče, a to v případě výběru kroužků. V souvislosti se tím se domnívám, že je logičtější zaměřit se na děti, které se věnují neformálnímu vzdělávání intenzivněji z časového hlediska tedy minimálně 5 hodin týdně. Zkoumáním tohoto tématu chci přispět k poznání role rodiny s vysokým socioekonomickým statutem a prostředky a jejího vlivu na dítě v návaznosti na rozhodování a výběru sféry neformálního vzdělávání. Popíšu zde případ ideálního stavu, kdy mají děti stimulující prostředí a vhodné zázemí pro svůj rozvoj, které mu poskytují rodiče s vysokým socioekonomickým statutem a s prostředky pro zajištění chodu mnoha kroužků.

1.1. Cíle

Hlavním cílem mé práce je popsat a pochopit, jaké motivy rodičů stojí za vedením svých dětí k určitým typům a množství zájmových kroužků. Předpokládám, že zde bude hrát důležitou roli mnoho faktorů, například nabídka školy, dostupnost kroužků v místě bydliště, povaha dítěte, přání rodičů, vlastní zkušenost rodičů se zájmovými kroužky, životní styl rodiny apod. Výsledkem tedy bude kombinace různých faktorů.

Dalším cílem je popis rodinných praktik týkajících se zájmových kroužků. Bude se věnovat rozdělení rolí, jak rodiče spolupracují a podílí se na zajišťování chodu kroužků. Do rodinných praktik bude zahrnuto doprovázení dětí na místo konání kroužku (je-li to potřeba), zajišťování potřebných materiálů, vybavení, finanční stránky kroužků. Předpokládám, že z tohoto zjišťování vyplyne, jak si partneři z dotazovaných rodin mezi sebou rozdělují úlohy a zdali stále přetrvávají stereotypy dělby práce mezi mužem a ženou.

Dalším cílem je zjistit, jak rodiče hodnotí přínos kroužku pro své děti z hlediska rodiče i dítěte. Jaký mají názor na neformální vzdělávání. To, jak rodiče vidí neformální

vzdělání, mi může pomoci snadněji identifikovat celkový motiv rodičů k vedení dítěte k daným kroužkům.

Dalším cílem v pořadí je zjistit, k jakému výchovnému stylu tato homogenní skupina vybraných rodin inklinuje. Chci zjistit, jak ovlivňuje výběr kroužků výchovný styl rodiny. Výsledek bude identifikace stejných či rozdílných výchovných stylů a analýza vlivu na výběr kroužků.

Výzkumné otázky:

- Jaké motivy vedou rodiče k vybírání určitého počtu a typu aktivit?
- Je ovlivněn výběr rodičů jejich předchozí zkušeností?
- Co ovlivňuje výběr kroužků nabídka školy/ finanční situace rodiny/ flexibilita rodiny/ lokace bydliště/ vlastní zkušenost rodičů s neformálním vzděláváním/ přání rodičů?
- Jak moc ve výběru aktivit participují děti?
- Jak rodina zajišťuje chod kroužků (doprovází děti na kroužky, zařizuje materiál apod.)?
- Podílejí se na zajišťování chodu kroužků ostatní členové rodiny (babička, strýc, starší sourozenec apod.) či někdo jiný?
- Jaký mají rodiče názor na neformální vzdělávání? Co by mělo neformální vzdělání přinést jejich dětem?
- Jak jsou rodiče spokojeni s trávením volného času svých dětí?
- Jaký styl výchovy převažuje mezi respondenty?

2. Vymezení pojmů

V rámci práce se vyskytuje několik pojmů, které by mohly být nesprávně interpretovány nebo mají více významů. Pro plné čtenářovo porozumění nyní definuji následné pojmy jako je celoživotní vzdělávání, jehož nedílnou součástí je neformální vzdělávání. Pro plné porozumění termínu celoživotní vzdělávání definuji i dva další vzdělávací procesy formální vzdělávání a informální učení a jak se liší od neformálního vzdělávání. Dále vymežím pojem volný čas, ve kterém se neformální vzdělávání uskutečňuje. Ke konci vysvětlím pojem zájmové činnosti, které jsou základní esencí neformálního vzdělávání.

2.1. Celoživotní učení

Celoživotní učení je hodnotový koncept, jedná se o proces, který je v současnosti popisován jako nezbytný, k úspěšnému uplatnění na trhu práce. Celoživotní učení je mimo jiné vymezené jako proces umožňující přizpůsobení se novým podmínkám ekonomiky a celkové společnosti. Je to předpoklad pro trvalý rozvoj osobnosti. [Veteška, Tureckiová 2008:13]

Česká republika chápe celoživotní vzdělávání jako propojený celek počátečního a dalšího vzdělávání. Tento celek umožňuje jedincům získávat stejné kvalifikace a kompetence kdykoliv během života, různými cestami. Možnost vzdělávat se kdykoliv během našeho života, by mělo být poskytnuto každému jedinci na základě jeho potřeb a možností. Celoživotní učení je chápáno jako nepřetržitý proces, který přetrvává od narození do zralého věku. Je potřeba již od dětství poskytovat kvalitní vzdělání, aby se jedinci naučili se učit a měli k učení pozitivní postoj. V rámci ČSÚ se rozlišují tři základní kategorie celoživotního učení – formální, neformální a informální. [Strategie celoživotního učení ČR, 2007, s. 7]

2.1.1. Formální vzdělávání

Formální vzdělávání se na rozdíl od neformálního realizuje v organizovaném a strukturovaném prostředí, většinou to jsou vzdělávací instituce (školy). Celý proces učení obsahuje na sebe navazující stupně vzdělání základní, střední, vysokoškolské; přičemž každý stupeň má naplánovaný obsah a čas cílů. Po ukončení formálního vzdělávání jedinec získá diplom, certifikát či osvědčení. Podmínky pro jejich vystavení jsou legislativně vymezeny, stejně jako obsah a cíle formálního vzdělávání. [Průcha 2014:114]

2.1.2. Neformální vzdělávání

Neformální vzdělávání se realizuje formou kurzů, seminářů, kroužků, přednášek, školení. Je zaměřeno na získávání vědomostí, dovedností, zkušeností, kompetencí, které mohou zlepšit společenské i pracovní uplatnění jedince. [Veteška, Tureckiová 2008:21-22] Tyto rozdílné formy vzdělání vede lektor, který může být profesionál, ale i dobrovolník. Neformální vzdělávání je dobrovolné a otevřené. V rámci vzdělávání je zařazeno do dalšího vzdělávání (nepovinné), které je specifické svým plněním po absolvování počátečního vzdělání. Do neformálního vzdělávání se řadí tři typy: zájmové vzdělávání (činnosti), občanské vzdělávání a další profesní vzdělávání. Všechny tyto typy vzdělávání jsou vzhledem k času, kdy se vykonávají zahrnuté do volného času. [Knotová 2006:69]

2.1.3. Informální učení

Informální učení je proces, díky kterému získáváme dovednosti na rozdíl od dvou předešlých typů zpravidla nesystematicky a neorganizovaně. Informální učení se odehrává každý den v práci, ve volném čase a v rámci rodiny. Jsou to běžné úkony a zkušenosti, které získáváme různými cestami, během různých etap života. [Havlíčková, Žárská 2012:6] Informální dovednosti může dítě získávat i v rámci neformálního vzdělávání.

2.2. Volný čas

Volný čas se dá obecně vymezit jako čas, kdy máme práci a své povinnosti hotové. Se svým volným časem nakládáme svobodně, dle toho, co nám dělá radost, co nás baví. Volný čas zahrnuje aktivity jako relaxaci, zájmové činnosti, rekreaci, zábavu, dobrovolné vzdělávání i časové ztráty. [Pávková 2002:13]

U dětí je tomu trochu jinak, do jejich volného času se nezahrnuje vyučování i činnosti s ním spojené, jako například vypracování domácích úkolů. Dále sem nepatří naplňování základních lidských potřeb (jako je spánek, jídlo, hygiena), péče o zevnějšek, povinnosti spojené se zajištěním chodu domácnosti a rodiny. Z některých těchto činností se mohou stát koníčky, například zájem o různé techniky líčení, můžeme zahrnout do péče o zevnějšek. [Pávková 2002:13]

Děti mají poměrně hodně volného času, tráví jej v družině, doma, v okolí bydliště, na veřejných prostranstvích. Dospělí nakládají svobodně se svým volným časem, ale děti potřebují určité množství vedení. Míra, do jaké rodiče ovlivňují čas svých dětí

záleží na věku dítěte, jeho vyspělosti, způsobu výchovy rodiče i na okolnostech jako je bezpečné okolí domova. [Pávková 2002:13-14]

Ve volném čase se děti i dospělí mohou věnovat různým zájmovým činnostem, které plní úlohu relaxační, vzdělávací, zábavní apod. a tím se řadí k často preferovaným volnočasovým aktivitám. Každý jedinec si může zvolit takovou volnočasovou aktivitu, která mu vyhovuje.

2.3. Zájmové činnosti

Zájmové činnosti jsou v případě dětí podskupinou mimoškolních aktivit, což jsou výchovně vzdělávací aktivity, které se praktikují mimo školní vyučování. Mimo zájmové činnosti se do mimoškolních aktivit řadí také rekreační, relaxační praktiky, veřejně prospěšné činnosti, sebeobslužné činnosti, příprava do školy.

Zájem souvisí se schopnostmi, pomocí zájmových činností můžeme schopnosti zlepšovat či objevovat. Zájmové činnosti jsou dobrovolné, jsou velice různorodé, každá z nich má své cíle, kterých se snaží dosáhnout určitými metodami. Existují zájmové činnosti aktivní a receptivní, mezi receptivní patří například sledování zápasu či čtení knih. Zájmy můžeme rozdělit na hluboké či povrchní. Také podle doby trvání na krátkodobé či dlouhodobé. Podle společenských norem, lze uvažovat o zájmech žádoucích, jako jsou například sporty a nežádoucích jako je gamblersství. [Pávková 2014:66-70]

Zájmové činnosti se dělí i podle oblasti zájmu. Patří sem *zájmové činnosti společenskovední* mezi tyto zájmy může patřit například studium jazyků, seznamování se s historií. Cílem je poznání společenského dění, pěstování společenských a kulturních návyků. *Zájmové činnosti pracovní-technické* slouží k rozvoji manuální zručnosti, naučí nás, jak být vytrvalým, houževnatým. Jako mnoho jiných oblastí rozvíjí smysl pro práci ve skupině. *Zájmové činnosti přírodovědní* slouží k získání znalostí o přírodě, vytvoření si vztahu s přírodou, schopností pohybovat se v přírodě. Můžeme sem například zařadit i chovatelství. *Zájmové činnosti esteticko-výchovné*, sem řadíme literárně dramatické, hudební, výtvarné činnosti. Podporují schopnost vyjadřovat se pomocí uměleckých prostředků a rozvíjí dětskou fantazii, tvořivost. Utváří schopnost vnímat krásu. *Zájmové činnosti tělovýchovného, sportovního a turistického zaměření* zvyšují fyzickou zdatnost, kondici, zdravotní stav. Pomocí nich si můžeme osvojit pravidla k různým sportům a tyto

činnosti naplňují jednu z našich základních potřeb, radost z pohybu. [Pávková 2014:70-74]

Pro shrnutí a propojení jednotlivých pojmů následně popisují zjednodušeně vztahy mezi definovanými pojmy. Neformální vzdělávání je součástí celoživotního učení a je jedním ze tří typů učení. Formální vzdělávání se na rozdíl od neformálního uskutečňuje ve školách a navazuje na sebe stupni. Informované učení probíhá každý den běžnými úkony a získáváním zkušeností. Neformální vzdělávání je tedy na pomezí formálního a neformálního učení. Neformální vzdělávání se uskutečňuje ve volném čase a jeden z typů tohoto vzdělávání jsou zájmové činnosti. Z výše uvedených pojmů nám vyplývá, že zájmové činnosti, mimoškolní aktivity a kroužky spadají do volného času, tyto pojmy mají velice podobný význam. Kroužky jsou jinak nazvané zájmové činnosti a zájmové činnosti jsou nejširší podskupinou mimoškolních aktivit. V praxi jsou termíny často zaměňovány, avšak výsledek neznamena desinterpretování či nepochopení souvislostí, protože rozdílnost je minimální. Ve své práci jsem se rozhodla používat termín kroužek nebo zájmový kroužek, jelikož je nejvíce používaný v médiích. Zároveň je nejspecifičtějším označením, zatímco mimoškolní aktivity či zájmové činnosti zahrnují i ty činnosti/ aktivity, kterými se ve své práci nezabývám jako například relaxační, sebeobslužné praktiky, příprava do školy.

3. Teoretická východiska

Svou práci jsem ukotvila v následujících teoriích, celkově se soustředím na rodinu jako na hlavního činitele, který ovlivňuje dítě. V první kapitole se zaměřím na vliv rodiny na vzdělávání dítěte z hlediska kulturního kapitálu. Dále na její klíčovou roli při výchově dítěte, jak nakládat s volným časem. V kapitole vzdělanostní nerovnosti obhajuji svůj výběr vysokoškolsky vzdělaných rodičů a osvětluji, jak vzdělání rodičů může ovlivnit dítě v otázce neformálního vzdělání. V konečné kapitole uvádím ideální typy výchovných stylů rodičů, ke kterým budu následně po analýze přirovnávat výchovné praktiky svých respondentů.

3.1. Rodina a její vliv na vzdělání dítěte

Rodina hraje klíčovou roli při výchově dítěte, je pro něj primárním vzorem. Nejenom stimuluje prostředí, finanční prostředky, ale i hodnotová orientace rodiny je velmi důležitá při dosahování vzdělání, někdy je i důležitější než samotný talent dítěte. Rodina a její vedení stojí za konečným vzděláním, které dítě v dospělosti získá. Rozdíl v rodinném prostředí s vyšším a nižším dosaženým vzděláním rodičů se liší nejen ekonomickým kapitálem, ale i kulturním. Kulturní život rodiny, kde je aspoň jeden z rodičů vysokoškolsky vzdělaný, je mnohem bohatší. Tyto rodiny navštěvují častěji divadlo, věnují se četbě, sportovním aktivitám, rozvíjejí dětskou znalost české kultury apod., těmito aktivitami zvyšují svůj kulturní kapitál. [Plaňava, Pilát, 2002:29]

Kulturní kapitál se vyznačuje dosaženým vzděláním a profesním životem, je přímo navázaný na vzdělanostní úroveň a životní styl. [Giddens, 2013] I když tyto rodiny mají nutný ekonomický a kulturní kapitál, není to to nejpodstatnější. Nejpodstatnější je zájem rodičů, aby jejich dítě mělo dobré vzdělání. Význam, který má vzdělání v rodině může pozitivně i negativně ovlivňovat děti na jejich vzdělanostní dráze. [Plaňava, Pilát, 2002:29]

3.2. Úloha rodiče učit dítě nakládat s volným časem

Vysokoškolsky vzdělaní rodiče na rozdíl od učitelů, nemají vždy pedagogické vzdělání, proto od nich nemůžeme očekávat profesionální přístup. Při výchově dochází k předávání vzorců chování, zvyků, pohledu na svět z původních rodin rodičů na nové členy nově vzniklé rodiny. Rodina udává styl všech členů rodiny, což se odráží i ve volném času

dítěte, jak ho tráví, jak s ním umí nakládat. Rodina zcela ovlivňuje primární socializaci dítěte, ale vstupuje i do sekundární socializace, ve které se dítě začíná začleňovat do jiných společenských okruhů. Těmito okruhy je myšlena škola a různě zaměřené kroužky. [Knotová 2014:25-26]

Rodiče by měli být vzorem pro své děti, pokud sami umí správně nakládat s volným časem, přenesou tento vzorec chování na své děti. Rodič, který tráví mnoho času v práci a ve volném čase nevěnuje pozornost dětem, jim neposkytuje vhodný příklad. Důležité je prožívání volného času společně a to aktivitou, která je vhodná pro všechny členy rodiny. [Pávková 2014:30] Zároveň je důležité snažit se určitou mírou organizovat dětem jejich volný čas. Tento způsob je prevencí proti vzniku nežádoucích výchovných problémů jako jsou agresivita, záškoláctví, drogové závislosti. [Pávková 2002:10] Dítě se naučí pracovat s volným časem, rozvrhovat si svůj denní plán a rozlišovat mezi zábavou a povinnostmi.

3.3. Teorie vzdělanostních nerovností

Základním východiskem této práce je teorie vzdělanostních nerovností vycházející ze sociálního původu, pomocí této teorie je vysvětleno, proč jsem si vybrala rodiče, kteří mají vysokoškolské vzdělání. Sociální původ je zde označen jako faktor, který ovlivňuje dosahování vzdělání. Což znamená, že jedinci s odlišným sociálním původem mají rozdílnou šanci dosáhnout určité úrovně vzdělání. [Simonová 2003] Prostředí, ve kterém dítě vyrostne, ovlivní celý jeho život. Děti z dobře společensky postavených rodin mají velkou pravděpodobnost, že se jejich společenský status, ekonomická úroveň a životní způsob, nezmění ani poté, co rodinu opustí a založí vlastní. U dětí, které pocházejí z rodin s nižším vzděláním, existuje velká pravděpodobnost, že budou žít stejně jako jejich rodiče (bez vzdělání, v ekonomických potížích). Zde hraje velkou roli právě společenský status rodiny a její ekonomický, sociální a kulturní kapitál. [Katrňák, 2004: 24.]

Rodiče s vyšším socioekonomickým statusem mají větší zájem o to, jakou jejich dítě bude navštěvovat školu. Jsou ochotni vynaložit více energie, v otázkách vzdělávání dítěte. [Matějů, Straková 2003] Což znamená, že svým dětem vytvářejí příznivější prostředí, které je více motivuje k rozvíjení svých dovedností. Takové zázemí vede děti k učení a k úspěchům ve škole. [Matějů a Straková, 2006, s. 43] Co se označuje za problém, je jiné vnímání dětí z nižších vrstev, tyto děti škola označuje jako děti bez talentu, nadání, schopností či píce, tímto smýšlením odděluje děti, které pocházejí

z různých sociálně postavených rodin. Přitom děti z nižších sociálních vrstev mají stejné nadání, jako děti z vyšších vrstev. [Katrňák 2004:24.]

Proto zaměřuji svou práci pouze na rodiče dětí, kteří dosáhli vysokoškolského vzdělání. Rodiče jsou odrazovým můstkem pro vzdělání a budoucí život dítěte. Rodiče své děti vychovávají, tvarují je v různých aspektech. Připravují je na život i v rámci volného času, kdy jim poskytují nejen zábavu, ale i možnosti pro další vzdělávání, a to právě pomocí zájmových kroužků. Na základě již vzniklých výzkumů (viz. kapitola dosavadní výzkumy) předpokládám, že rodiče s vyšším dosaženým vzděláním motivují své děti k více zájmovým kroužkům než rodiče s nižším vzděláním. Dalším důvodem je předpoklad, že rodiče s vyšším sociálním statutem mají příznivější materiálnější podmínky.

Vést své děti k zájmovým činnostem, přináší pro rodiče i povinnosti, jako je materiální podpora, finanční zajištění, flexibilita rodičů – zvláště v případě dětí prvního stupně základní školy zajištění účasti na kroužku, dále doprovod dítěte, jeho duševní podpora v rámci kroužků, ocenění úspěchů a řešení neúspěchů. [Pávková 2014:30,31]

Vysokoškolsky vzdělaní rodiče kladou důraz na kulturní aktivity svých dětí. [Plaňava, Pilát, 2002:29] Vštěpují dětem hodnoty, které jsou předpokladem zájmu o školu a vzdělání. Rodiče své děti motivují do různých činností spjatých se školou a finančně je podporují. Komunikují s nimi a sdělují jim své názory, pohled na okolní svět.

3.4. Rodičovské výchovné styly

Každý z rodičů má různé výchovné praktiky, tyto praktiky byly autory Lewinem, Baumrindovou, Moccobym a Martinem, Čápem rozděleny do modelů výchovných stylů. Nejdříve tyto modely krátce definuji a ke konci zdůvodním, který použiji ve své práci.

3.4.1. Tři styly výchovy

Kurt Lewin je autorem modelu, ve kterém rozdělil výchovné styly do tří skupin, na základě výzkumu z roku 1939. Prvním výchovným stylem je styl *autokratický* jinak zvaný *dominantní*, vyznačuje se příkazy, zákazy a tresty. Rodiče tímto stylem nedávají dětem prostor pro projevení iniciativy, nevedou je k samostatnosti. Opakem jsou zbylé dva styly, kterými jsou *liberální* a *integrační styl*. Rodiče k dětem přistupují jako k sobě rovným, podporují jejich samostatnost. *Liberální styl* se odlišuje tím, že rodiče nedisponují silným vedením a silnou kontrolou, dávají dětem volnost. V *integračním stylu*

taktéž známém jako demokratický, jsou rodiče laskaví, jsou dětem příkladem, podporují je a diskutují s nimi. [Čáp, Čechová, Boschek 2000; Lewin 1936]

3.4.2. Model čtyř stylů

Další model vytvořili autoři Baumrindová, Maccoby a Martin, jedná se o tzv. model čtyř stylů výchovy. Tento model pracuje s projevem akceptujícího či odmítajícího emočního vztahu a se způsobem výchovného řízení podle míry požadavků, nároků a kontroly. [Maccoby, Martin 1983]

1. Model čtyř stylů výchovy

Rodiče	Odmítající	Akceptující
Nároční a kontrolující	Autoritářský styl	Autoritativně vzájemný st.
Nenároční a nekontrolující	Zanedbávající styl	Shovívavý styl

[(Maccoby, Martin, 1983, str. 39)]

Autoritářský výchovný styl je charakteristický odmítajícím, kontrolujícím a náročným rodičovským postojem. Rodiče dítě intenzivně kontrolují a nerespektují jeho přání a potřeby. Určující pro daný styl výchovy jsou vysoké nároky a cíle, které rodiče na děti kladou, ale s plněním těchto cílů jim nepomáhají. Často používají jako výchovný prostředek fyzický trest. Tento styl se podobá Lewinovu autokratickému stylu. *Autoritativně vzájemný styl* indikuje rodiče, kteří jsou nároční a kontrolující, ale zároveň akceptují přání a potřeby dítěte. V rodině jsou daná pravidla, která se musí dodržovat, ale jsou otevřená diskusi. *Zanedbávající styl* používají rodiče, kteří jsou nenároční a nekontrolují své děti, zároveň k nim mají odmítavý vztah. To znamená že o své děti nemají zájem. *Shovívavý styl* funguje na akceptujícím postoji, nenáročném a nekontrolujícím řízení. Tito rodiče své děti podporují, věnují se jim, ale nenastavují jim žádná pravidla či požadavky. [Maccoby, Martin 1983]

3.4.3. Model devíti polí

Model Jana Čápa a jeho spolupracovníků se skládá ze čtyř aspektů výchovy rozdělených do dvou dimenzí, tyto dimenze jsou podobné předchozímu modelu čtyř polí, jedná se o emoční vztah rodiče k dítěti a výchovné řízení. Do dimenze emočního vztahu spadají kladné a záporné emoce a součástí dimenze výchovného řízení jsou požadavky a volnost. [Gillernová, Kebza, Rymeš 2011:123-125].

Výchovné řízení rodičů se v tomto modelu stupňuje na základě míry řízení. Silné řízení znamená vysokou kontrolu rodičů a velký počet požadavků. Pro slabé řízení je charakteristické minimální či žádné požadavky a následná slabá kontrola. Střední řízení je v rozmezí mezi silným a slabým řízením. Čáp pracuje i s pojmem rozporné řízení, které znamená velké množství požadavků ze strany rodičů, ale minimální či žádnou kontrolu splnění. Jak už je uvedeno výše emoční vztah je dán kladnými či zápornými vztahy rodičů s dítětem, dále je opět klasifikováno mírou projevu. Kladný až extrémně kladný vztah označuje podporu rodičů, ocenění, zájem o děti. Střední emoční vztah znamená prolínání se obou vztahů, kladných i záporných. Jak kladné, tak záporné vztahy se mohou projevovat u obou rodičů, jednoho, či každý může projevovat jeden. Poslední možný typ emočního vztahu definovaný Čápem je záporný emoční vztah, kdy rodiče neprojevují zájem o dítě, nestarají se o jeho potřeby, nepodporují ho. Výchovné styly jsou na níže uvedené tabulce charakterizovány poli, které jsou následně vysvětleny. [Gillernová, Kebza, Rymeš 2011:125; Čáp 1996]

2. Model devíti polí

Emoční vztah	Řízení silní	střední	slabé	rozporné
Záporný	Autokratická výchova 1		Liberální v. 2	Pesimální v. 3
Záporně- kladný	Emočně rozporná výchova 9			
kladný	Přísná laskavá v. 4	Optimální v. 5	Laskavá bez hranic 6	Rozporná výchova s kladným vztahem 7
Extrémně kladný			Kamarádský vztah 8	

[Čáp, Mareš, 2001, str. 306]

Tyto pole jsou následně definovány autory Čáp, Čechová, Boschek [in Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let 2000; Čáp, Mareš 2001]:

Autokratická výchova v poli 1 je vyjádřena záporným emočním vztahem k dítěti a silným inklinováním rodičů k řízení. Dá se předpokládat, že rodiče používají příkazy a zákazy a za porušení poslušnosti dítě trestají.

Pole 2 je charakteristické záporným emočním vztahem rodičů k dítěti a slabým řízením. Tato výchova se označuje jako *liberální*. Rodiče v podstatě nechají dítě, ať si dělá, co chce. Nekladou na něj vysoké nároky, často z příčiny, že nevěří v jeho schopnosti. Dítěti se věnují minimálně.

Pole 3 kombinuje záporný emoční vztah a rozporné řízení rodičů. Toto pole je označováno jako *pesimální* forma výchovy. Rozporné řízení znamená, že rodiče kladou požadavky na dítě, ale jejich splnění si následně nezkontrolují. Často v těchto případech může dojít k nerovnoměrnému řízení rodičů, jeden rodič dítě silně kontroluje, druhý se snaží naopak vyvážit situaci slabým řízením.

Přísná zároveň laskavá výchova v poli 4 kombinuje kladný emoční vztah rodičů a vedení se silnou kontrolou. Tato výchova je přísnější formou, rodič vyžaduje, aby dítě uznávalo jeho autoritu, avšak chce mít s dítětem stále blízký vztah. V rámci této výchovy jsou také kladeny na děti vysoké požadavky.

Pole 5 značí takzvaně *optimální způsob výchovy*, je zde vzájemné porozumění, kladný emoční vztah a přiměřené řízení. V rodině panuje přátelská atmosféra, na věcech se rodina domlouvá demokraticky. Pokud rodiče nesouhlasí, nepoužívají tresty, pouze vyjádří svůj nesouhlas. Mezi dětmi a rodiči funguje přátelský vztah.

Pole 6 je označeno *laskavou a liberální výchovu bez hranic*, kombinuje se zde kladný emoční vztah a slabé řízení. Tento styl výchovy je často viděn v rodinách, kde je dítě nemocné nebo měli rodiče problémy s početím. Dalším typem rodiny, která často uplatňuje tuto výchovu jsou umělci a takzvaní bohémové. Rodiče berou své děti jako kamarády, nemají na děti žádné požadavky, netrestají je, chrání je od různých nesází.

Pole 7 označuje další rozporné řízení, které se zde naopak spojuje s kladným až extrémně kladným vztahem. Rozporné řízení v rodině opět vzniká působením silného řízení od jednoho rodiče a působením slabého řízení od druhého. Kombinace těchto aspektů se nazývá *rozporná výchova s kladným vztahem*.

Pole 8 označuje tzv. *kamarádský vztah*, tento způsob výchovy spojuje extrémně kladný vztah a slabé řízení. Dítě funguje na kamarádském vztahu s jedním nebo oběma rodiči, identifikuje se s nimi a následně plní rodičovské požadavky s radostí.

Pole 9 označuje výchovu, která je *emočně rozporná*, v tomto případě nezáleží na míře kontroly. V rodině figuruje jeden z rodičů jako kladný a druhý jako záporný, v jiném případě to může být rozděleno na důležitého rodiče a nedůležitého. Tak vzniká záporně kladný emoční vztah.

Čáp při tvorbě svého modelu vycházel z Lewina, avšak našel v jeho modelu nedostatky. [Čáp 1996] Proto přišel se svým modelem devíti polí, který je propracovaný více do hloubky a odlišuje 9 různých stylů. Jelikož se primárně nezabývá otázkami k odhalení rodičovských stylů, tento model mi pomůže identifikovat jednotlivé chování rodičů a přiřadit je k uvedeným stylům. Dalším důvodem vybrání tohoto modelu je jeho vytvoření v českém prostředí, předpokládám, že bude více odpovídat české povaze.

4. Dosavadní výzkumy

Tuto kapitolu chci věnovat výzkumům, pracím a článkům, které byly napsány na stejné téma nebo se mého tématu týkají okrajově.

První výzkum, který bych ráda zmínila se zaměřuje na volnočasové aktivity dětí obecně. V rámci projektu Klíče pro život byl zhotoven výzkum „Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let“ z Národního institutu dětí a mládeže. Výzkumný tým daného projektu rozdělil děti do různých věkových kategorií 6-9, 10-15, 10-12, 13-15. V rámci těchto kategorií bylo zmapováno, jak děti tráví volný čas ve všedních dnech, o víkendech a jak souvisí jejich trávení volného času se vzděláním rodičů. Pokud jde o zaměření kroužků/oddílů, děti nejvíce navštěvují sportovně zaměřené kroužky, na druhém místě kroužky hudebně dramatické, následně výtvarné a rukodělné, v případě starších dětí se významně umístily ještě vzdělávací kroužky. O výběru kroužku rozhoduje především samo dítě, přání rodičů je většinou až dalším důvodem, převažuje hlavně u vzdělávacích a náboženských kroužků. Důvody, kvůli kterým se děti účastní daných kroužků jsou především, že je baví, co tam dělají, kvůli kamarádům a také proto, že se tam naučí zajímavé věci. Výzkum ukázal, že vzdělání rodičů ovlivňuje trávení volného času jejich dětí. Děti, jejichž rodiče mají vysokoškolské vzdělání, se více věnují zájmovým kroužkům. Až 38 % dětí rodičů se základním vzděláním či vzděláním bez maturity nedochází do žádné volnočasové aktivity, oproti 13 % dětí, jejichž rodiče dosáhli vysokoškolského vzdělání. Hlavním důvodem, proč děti nenavštěvují žádné kroužky, jsou nezájem dětí, nedostupnost kroužků, či finance. [Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2011:103-107]

Z Národního institutu dětí a mládeže byl vyprodukován roku 2008 další výzkum, který se zaměřoval na zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit a tímto doplňuje výzkum volnočasových aktivit o daná kritéria. Co se týče kritéria výběru, pro rodiče dětí do 15 let, je nejdůležitějším důvodem, proč by mělo jejich dítě navštěvovat více kroužků, rozvoj osobnosti, zamezení nudy a prevence zlobení dítěte. Rodiče vybírají kroužky podle zájmu, přání dítěte a podle užitečnosti kroužku. Kdo vlastně přichází s nápady, jakému kroužku se věnovat? Téměř výhradně děti či rodiče. Výzkum se i zabýval v kolika letech začaly děti pravidelně navštěvovat zájmové kroužky. Ukázalo se, že největší část dětí (32 %), začala navštěvovat kroužky při nástupu do školy, tedy v šesti letech, zbytek (71 %) mezi šestým a osmým rokem. Co se týče zdrojů informací a

informovanosti, výsledky ukázaly, že velmi dobrý přehled o nabídce volnočasových kroužků mají hlavně lidé s vysokoškolským vzděláním 32 % naproti tomu jen 18 % rodičů se základním vzděláním. Pro získání informací o možnostech zájmových kroužků rodiče využívají hlavně informace ze škol (51 %), dále získávají informace přímo od dětí, známých a přátel (49 %). [Factum invenio 2008:5-41]

Další práci psanou na téma volnočasové aktivity dětí napsala Kulíšková, která se věnovala taktéž dětem školního věku. Autorce se potvrdilo, že rodiče organizují volný čas více dětem mladšího školního věku (6-11 let) a to téměř ve třech čtvrtinách. Naopak v kategorii dětí starších (12-15 let) se děti rozhodovaly téměř ze tří čtvrtin samy. Dalším potvrzeným zjištěním bylo, že děti mladšího školního věku mají širší spektrum zájmů, nejčastěji svůj volný čas tráví v kroužcích a poté v družině. Starší děti nejčastěji tráví svůj volný čas v domácím prostředí, zájmové kroužky skončily na místě druhém. Stejně jako v předchozích průzkumech, nejčastěji navštěvovanými kroužky jsou sportovní. Na druhém místě se umístil kroužek tanců, který je velmi oblíbený u děvčat. Další v pořadí byla hra na hudební nástroj a oblast výtvarných a rukodělných kroužků. Nejčastější navštěvovanou organizací, která zajišťuje kroužky je Dům dětí a mládeže. [Kulíšková 2013:45-59]

Šamánková se zabývala významem mimoškolní výchovy pro plnohodnotný rozvoj dítěte. Vyzdvihla zde rodinu jako základ ke směřování dítěte ve školních i volnočasových aktivitách. Zjistila, že děti, které se pravidelně věnují nějaké volnočasové aktivitě mají pozitivní přístup k hospodaření s časem. Organizace volného času vede k řádu a přijímání odpovědnosti. Autorka považuje za nejdůležitější volnočasovou činností sportovní aktivity, které nabízí i komplexní rozvoj dítěte po fyzické i psychické stránce. Dalším zjištěním bylo, že sportující děti a mládež si náplň svého volného času zvolily dle svého výběru, sportování je baví a většina z nich ho dokonce považuje za součást života. [Šamánková 2011:61-62]

Z trochu jiného pohledu napsala svou práci Man, ve které sledovala rodiče, jako aktéry vzdělávací politiky, kdy se zaměřila na předškolní vzdělávání. Výsledkem bylo vytvoření tři ideálně-typických přístupů rodičů jako aktérů vzdělávací politiky. Jsou to způsoby jednání, strategií a postojů ke vzdělání a učení předškolního věku. Jedná se o „aktivního“, „umírněného“ a „líného“ rodiče, kteří různým způsobem zasahují a angažují se do předškolního procesu vzdělávání svého dítěte. [Man 2015:79-80]

Všechny zmíněné práce se shodují na klíčovém významu rodiny pro vzdělávání dětí. Některé z nich poukázaly na odlišné situace u dětí, jejichž rodiče mají rozdílné dosažené vzdělání i socioekonomický status. Návrhy na výběr kroužků podávají s ohledem na věk hlavně děti u starší věkové kategorie (11-15 let), naopak je tomu u mladší věkové kategorie (6-10 let), kdy převažují návrhy podané od rodičů. Rodiče pokládají za důležitý zájem dětí o kroužek a jeho užitečnost. U všech uvedených prací (kromě autorky Man) bylo zjištěno, že nejčastěji je navštěvovaný kroužek se sportovním zaměřením.

5. Metodologie

Rozhodla jsem se využít kvalitativního výzkumu, jeho hlavním úkolem je objasnit, proč lidé jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce. [Hendl 2005:52] V této práci hledám podstatu vzdělávací strategie rodičů, kteří vedou své děti k 5 hodinám týdně strávených na sportovištích či v kroužcích v rámci jejich volného času. Předmětem zkoumání je proč rodiče organizují svým dětem volný čas do určitého počtu kroužků s různým zaměřením. Jde mi o interpretaci určité reálné situace, kterou budu porovnávat na malé skupině respondentů.

5.1. Výběr respondentů a sběr dat

Předmětem mého zkoumání jsou rodiče, kteří dosáhli vysokoškolského vzdělání a mají děti, které tráví minimálně 5 hodin týdně v kroužcích či na sportovištích. Předchozí výzkumy ukázaly, že vysokoškolsky vzdělaní rodiče statisticky významněji kladou více snahy a vytvářejí stimulační a motivující prostředí k rozšíření vzdělání svých dětí. Zároveň se výběrem vysokoškolsky vzdělaných rodičů chci vyhnout faktorům nedostupnosti, jako je například nedostatek finančních prostředků. Tyto respondenty jsem kontaktovala na území Prahy a blízkého okolí, důvodem je největší nabídka zájmových činností a také geografická přístupnost. Respondenty jsem vyhledávala pomocí svých kontaktů a využila jsem i tenisovou akademii, ve které aktuálně pracuji, pro získání kontaktů na vhodné respondenty.

Ke sběru dat jsem se rozhodla použít polostrukturovaný rozhovor. Polostrukturované dotazování označuje Hendl ve své knize „Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace“ za střední cestu. Vyznačuje se definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací. [Hendl 2005:164] Polostrukturovaný rozhovor mi dovolí měnit pořadí a formulaci předem daného souboru témat a otázek. Některé otázky mohou být vyškrtnuty nebo přidány. Velkou výhodou rozhovorů je možnost dovysvětlení nějakého nedorozumění či desinterpretace. Dalším přínosem polostrukturovaného dotazování je volný scénář rozhovoru, tím, že se respondent sám rozpovídá, předpokládám získání podrobnějších informací či jemnějších aspektů rozhodování rodičů při výběru zájmových kroužků.

5.2. Průběh sběru dat

Celkem jsem provedla 11 rozhovorů. Všechny rozhovory byly vedeny s matkami, kromě jednoho, který byl veden s otcem. Rozhovory probíhaly většinou v prostředí jim známém a tedy příjemném. V polovině případů byly přítomné i děti rodičů, které mohly potvrdit některá tvrzení, ale většinou to nebylo potřeba.

Ještě před začátkem rozhovoru, jsem respondentům představila svou práci a její cíle. Se všemi respondenty jsem podepsala informovaný souhlas, který zajišťuje anonymitu a ochranu před zneužitím poskytnutých dat. Rozhovory trvaly průměrně 25 minut a týkaly se čtyř okruhů. Podoba scénáře rozhovoru se postupně měnila. Po prvních několika rozhovorech jsem zjistila, že získaná data nejsou dost informačně bohatá. Reagovala jsem na to tedy úpravou scénáře (včetně rozšíření o jeden tematický okruh) a způsobu vedení rozhovoru, což jsem využila pro další rozhovory.

Začátek rozhovoru se zaměřuje na představení rodiny respondentů. Představení sebe, svého partnera, dětí, uvedení nejvyššího dosaženého vzdělání, povolání apod. Následně se rozhovor vedl v okruhu čtyř témat. První téma se týkalo kroužků dítěte/děti. Pokud se rozhovor vedl o více než jednom dítěti, snažila jsem se rozhovor o dětech rozdělit na více částí, kde jsem každou z nich věnovala pouze jednomu dítěti. Konec tohoto okruhu jsem zaměřila na respondenta, co si myslí o zájmových kroužcích, co by měly kroužky dětem dát. V druhém později přidaném okruhu se zaměřuji na otázky, které mi pomohou zařadit respondenty do určitého rodičovského stylu výchovy. Okruh obsahuje otázky typu zdali se respondent účastní spolu s dítětem kroužku aktivně, svou přítomností nebo vůbec. Otázky jsou směřovány na zájem rodičů o školní i mimoškolní aktivity a na povinnosti dětí, jestli je rodiče nechávají na dětech, zdali kontrolují jejich plnění, za splnění dětí oceňují a za nesplnění trestají. Ve třetím okruhu jsem se zabývala tématem participace rodičů na zajišťování kroužků. Ptala jsem se kdo z partnerů obstarává logistiku rozvrhu, zařizuje materiál, výbavu apod. Součástí okruhu bylo i zdali se na chodu kroužků podílejí jiní blízcí rodinní příslušníci jako například prarodiče, starší sourozenci nebo přátelé. V závěrečném čtvrtém okruhu otázek jsem se zaměřila na to, jakým způsobem trávili rodiče svůj volný čas ve věku 6-15 let, zda navštěvovali zájmové kroužky, jaké jsou jejich zkušenosti a dovednosti, které získali a zdali chtějí, aby jejich děti získaly nebo zažily totéž co oni. Součástí bylo i zjištění, jak se změnila nabídka kroužků, jejich dostupnost a podoba.

5.3. Analýza rozhovorů

Jednotlivé rozhovory jsem nahrávala na diktafon, k nahrávkám mám přístup pouze já. K podrobnému vyhodnocení jsem provedla doslovnou transkripci. Transkripce se nazývá proces převodu mluveného projevu z interview do písemné podoby. [Hendl 2005:208] Rozhodla jsem se přepsat celé rozhovory, jelikož mi to umožní se k analýzám vracet. Protože budu některé úryvky z textu prezentovat ve své práci, převedla jsem text do spisovného jazyka, očistila od dialektu a chyb ve větné skladbě.

K vyhodnocení rozhovorů jsem použila obsahovou analýzu. Kódy jsem vytvořila na základě kategorií a podkategorií. Kategorie a podkategorie, které jsem v rozhovorech hledala, mi umožnily odpovědět na mnou zvolené výzkumné otázky. Volné kategorie jsem vytvořila dopředu před analýzou zejména podle cílů a výzkumných otázek, souvisí s tím i scénář rozhovoru, který je konstruován podle cílů a otázek. Ještě před analýzou jsem si stanovila tři velké kategorie, výběr kroužků, výchovné styly a participace rodičů na zajišťování kroužků. Později jsem zařadila výchovné styly rodičů jako podkategorii výběru kroužků, jelikož se ukázalo, že výchovný styl z části ovlivňuje výběr. Do kategorie výběr kroužků jsem následně zařadila kategorie jako informovanost rodičů, osobnost dětí, zájem dětí, věk dětí a jejich participace na rozhodování, vzdálenosti konání kroužku od bydliště, zkušenosti rodičů, výchovné styly. Druhou kategorií je participace rodičů na zajišťování kroužků, která podkategorie nemá.

Pro propojení různých výroků téhož respondenta, jsem všem respondentům přiřadila pseudonymy, pod kterými uvádím citace. Výsledkem analýzy je popis vzniklých kategorií a vztah mezi nimi. Ze vzniklých vztahů mezi proměnnými jsem formulovala klíčové tvrzení, které bylo soustředěno kolem motivů ovlivňující rodiče při výběru kroužků dětem. Některé z obecných výsledků jsem znázornila graficky.

Zvolení dané podoby výzkumu s sebou nese několik rizik. Jedním z největších jsou nepravdivé výsledky. Nepravdivé výsledky mohou vzniknout v různých fázích metodologické části z těchto důvodů. Během kódování může výzkumník pochopit kontext jinak než byl myšlen, proto je důležité se během rozhovorů správně ptát, aby odpověď respondenta byla jasná. Dalším rizikem je nedostatek získaných dat nebo jejich vychýlení, výsledkem čehož vzniknou nedostatečně popsané kategorie, špatně postihnuté souvislosti vztahů. Vychýlení dat může způsobit malá rozmanitost dat a respondentů, v mé práci může vychýlení dat způsobit výběr respondentů z tenisové komunity.

K zajištění větší rozmanitosti u těchto respondentů, jsem oslovovala ty, jejichž děti mají rozdílné zájmové kroužky mimo tenis.

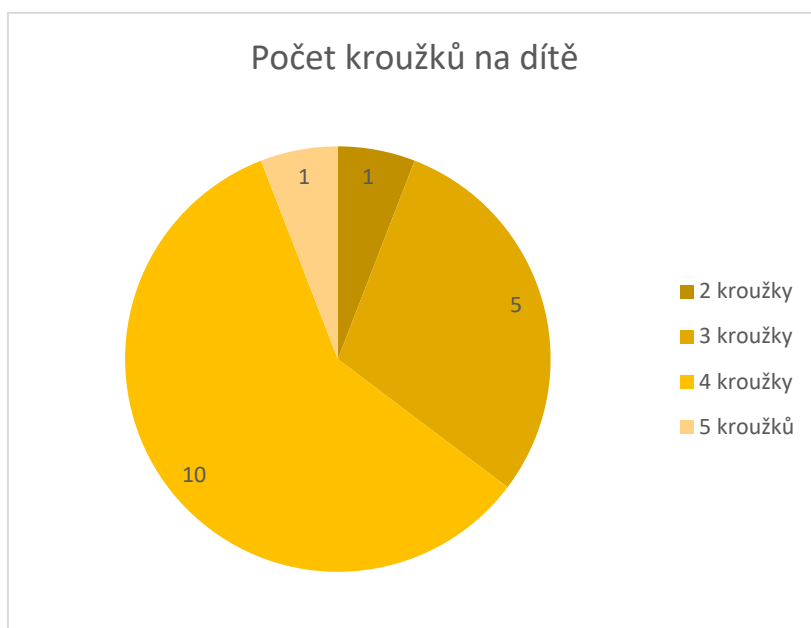
Dalším z vzniklých rizik je změna podoby scénáře v průběhu výzkumu, kvůli změnám jsem některé respondenty zpětně oslovovala a doptávala se na nově vzniklý okruh otázek. Jednoho respondenta jsem nezahrnula do celkové analýzy, protože jsem neměla možnost se ho doptat na další otázky.

6. Interpretace zjištění

6.1. Obecné charakteristiky

Do analýzy bylo zahrnuto 10 úplných rodin a 1 rodina neúplná s rozvedenými rodiči. Jedná se o respondenty, kterým byly přiřazeny pseudonymy Alena, Aleš, Anna, Barbora, Edita, Eva, Lucie, Olga, Pavla, Renata a Tereza. V osmi rodinách dosáhli oba rodiče vysokoškolského titulu, oproti třem rodinám, kde vysokoškolského titulu dosáhl jen jeden z rodičů. Všichni respondenti subjektivně ohodnotili svůj příjem rodiny jako průměrný až nadprůměrný, nikdo neuvedl, že by pro něj bylo zajišťování kroužků překážkou z finančního hlediska. Rozhovory se týkaly dohromady 17 dětí. Děti, o kterých byly rozhovory vedeny byly ve věku šesti až patnácti let. V době rozhovorů navštěvovaly různě zaměřené kroužky, těmi byly zejména kroužky sportovní, umělecké, skautské oddíly a vzdělávací kroužky. Deset ze sedmnácti dětí navštěvovalo čtyři kroužky, šest dětí méně než čtyři kroužky a jedno dokonce více než čtyři kroužky viz. graf pod textem.

3. Počet kroužků na dítě



Všechny děti splňovaly mnou zkoumaný limit v průměru 5 hodin týdně strávených v kroužcích. Nejčastěji navštěvovaným kroužkem byl kroužek se sportovním zaměřením. Jako druhý se umístil kroužek jazykově zaměřený, za ním kroužek umělecky zaměřený. V tabulce pod textem jsem graficky znázornila, kolik dětí se účastní jakých kroužků.

4. Typy kroužků

Sportovní kroužek	Počet dětí	Umělecký kroužek	Počet dětí	Jiný kroužek	Počet dětí
Individuální	14	Hudební	6	Jazykový	8
		Keramický	5	Skaut	2
Kolektivní	11	Výtvarný	5	Montessori hry	1
		Dramatický	3		

Z tabulky číslo 4. Typy kroužků vyplývá, že mezi dětmi respondentů převažují spíše individuálně zaměřené sporty, mezi které patří tenis, plavání, bojové sporty, jezdecký kroužek, orientační běh a motokros. Z kolektivně zaměřených sportů se děti věnují fotbalu, tanečnímu kroužku, basketbalu, volejbalu, sportovním hrám a akvabelám. Za sportovními kroužky byly nejčastěji navštěvované jazykové, dále hudební, keramické a výtvarné kroužky.

6.2. Očekávání rodičů

V této kategorii popisují, jak rodiče vnímají neformální vzdělávání a co očekávají, že dětem zvolené kroužky poskytnou. Uvádím různé pohledy na neformální vzdělávání a různé způsoby jeho využívání, tyto různé pohledy a způsoby využívání nám mohou osvětlit některé motivy rodičů při rozhodování a výběru kroužku.

Téměř všichni rodiče popsali neformální vzdělávání jako způsob, jak se dítě může všestranně rozvíjet, zdravě vyvíjet, užít si zábavu a najít si nové kamarády. Z prvotního pohledu se může očekávání od neformálního vzdělávání zdát podobné, ale různí rodiče si cení různých aspektů, které jsou u dětí rozvíjeny a kroužky nabízeny. Lucie a Renata uvedly, že kroužky pro ně nesou i význam výplně času po škole, než se vrátí ze zaměstnání. Lucie popsala trávení času v kroužku jako lepší než čas strávený v družině. Podobný názor měla Olga, která uvedla, že nechce své děti vyzvedávat v půl páté z družiny a že si přeje, aby byly aktivní (záleží na charakteru činností v družině, některé děti jsou v družině méně aktivní některé více). Olga vnímá neformální vzdělávání jako odrazový můstek a všeobecné vzdělání, které chce svým dětem dopřát. Jako další uvedené přínosy byly jmenovány „disciplína a zodpovědnost“, také „radost z pohybu, který dnes dětem chybí“.

5. Popis přínosů NF rodiči

Atributy NF	Počet rodičů
Rozvoj dítěte	8
Zábava, vyplň času	7
Sociální přínos (noví kamarádi)	5
Posílení charakterových vlastností (disciplína a zodpovědnost)	1
Základy vzdělání	1

V tabulce 5. Popis přínosů NF jsem znázornila respondenty definované přínosy neformálního vzdělávání (NF), kterých si rodiče cení a různé pohledy rodičů na NF, které byly v rozhovorech uvedeny. Většina respondentů uváděla více přínosů.

6.3. Volba typu kroužku

V této kapitole se zaměřuji na volbu kroužků, popisuji jednotlivé faktory, které hrají roli ve volbě kroužků. Nejprve nastíním, jak rodiče získávali informace o daných kroužcích. Dále se soustředím na volbu kroužků dle osobnosti dítěte, jeho věku, zájmu a dle blízkosti kroužků od bydliště. Nakonec popisuji jak výchovné styly, se kterými souvisí i zásahy rodičů do volby kroužků a míra jejich angažovanosti, ovlivňují výběr kroužků. Předpokládám, že se situace budou lišit u mladších a starších dětí, proto popíši situaci u dětí mladšího školního věku prvního stupně základní školy (6-10 let) a dětí staršího věku druhého stupně základní školy (11-15) zvlášť.

6.3.1. Získávání informací

Nejčastějším zdrojem informací, díky kterým se rodiče dozvěděli o nabídce kroužků v jejich okolí byla nabídka školy či školky. Situace se lišila u Pavly, Lucie a Olgy, které o nabídce školy věděly ještě před nástupem jejich dětí do dané školy. Lucie uvedla: *„výtvarka je školní kroužek, o kterém jsem věděla, než jsme tam šli“*. Pavla: *„My tu máme jen jednu školu v blízkosti, takže jsme zjišťovali její kvalitu a jestli nemá cenu dojíždět jinam. Naštěstí tady ta základní škola je výborná, propojuje všechny předměty dohromady a funguje tam právě i skautský oddíl, o kterém jsme věděli, že to bude pro syna to pravé“*. V ostatních případech se respondenti nezaměřovali na vyhledávání informací ohledně nabídky zájmových kroužků před nástupem, ale spíše s nástupem dětí do školy či školky. Jako další možnost získání informací ohledně zájmových kroužků byli uváděni známí či přátelé, kteří respondenty navedli na kroužek v okolí nebo je inspirovali volbou kroužku. Tuto možnost uvedla Edita: *„K výtvarce mě přivedli známí, co bydlí kousek, kteří říkali*

že ta Liduška tu je výborná a že sem kvůli tomu jezdí i děti z jiných částí Prahy“., dále i Pavla, Aleš, Barbora, Lucie. Rodinám pomohla například i nabídka místní TJ Sokol. Aleš uvedl, že využil i nabídku Domu dětí a mládeže, kam jeho dcera aktuálně dochází. Pokud se jednalo o výběr kroužků, který byl přáním přímo rodiče nebo dítěte, Lucie, Anna a Barbora uvedly, že informace ohledně kroužků museli hledat svépomocně. V případě Barbory, se jednalo o kroužek jezdeckví, v případě Anny o karate, u Lucie šlo o orientační běh, tyto kroužky většinou škola nenabízí, rodiče se tedy musí porozhlédnout po nabídce v okolí sami. Barbora: „Dcera za mnou přišla, že by chtěla jezdit na koních, já o tom vůbec nic nevěděla, tak jsem musela hledat, kde v okolí jsou nějaké stáje či jízdárna“.

6.3.2. Co ovlivňuje výběr kroužků

Při výběru kroužků je **osobnost dítěte** jedním z hlavních faktorů pro volbu kroužků. Jak konstatovala Pavla: „Člověk v podstatě tak pozoruje ty svoje děti, co se ti narodí a jak se potom vyvíjí. Nikam je nešoupeš, neorganizuješ, nic a sleduješ je. Třeba u syna, tam to bylo úplně jasné, to jsem si říkala až je to nepochopitelný, protože on měl prostě jasné zábr na sport, pořád do všeho kopal.“ Podobný přístup uváděli všichni respondenti. Hledali vhodné kroužky podle toho, zda je jejich dítě individuálně či týmově zaměřené, zda se projevuje introvertně či extrovertně, zda prokazuje talent na sport, výtvarné umění, má hudební sluch, či logické myšlení. Všechny tyto vyjmenované aspekty, mohou dítě přiblížit k vykonávání činností, ve kterých se mu bude dařit a tím ho budou i bavit.

Zároveň je tento výběr dle temperamentu, talentu, zájmů, motivace i charakterových vlastností častěji používaný u mladších dětí ve věku okolo 6 až 10 let, kdy děti s kroužky začínají a mění je. Protože jsou ještě malé, ne všechny děti vědí, co by chtěly dělat, neznají různé volnočasové aktivity. Zde hraje velkou roli podpora a intuice rodičů. U dětí staršího věku začíná převládat dětská iniciativa, kdy začínají přicházet samy s návrhy a přáními na kroužky. Ať je návrh podaný staršími či mladšími dětmi školního věku nebo rodiči, všichni respondenti vždy konzultují výběr kroužků s dětmi bez ohledu na **věk**.

Všichni respondenti se shodli na tom, že je pro ně důležité, aby kroužky, na které děti docházejí, byly zábavné a bavily děti. Lucie se zkušeností vedoucího kroužku uvedla: „Pokud dítě dochází na kroužek, který ho nebaví, je to potom trápení pro dítě i pro instruktory kroužků.“ **Zájem dětí** je pro rodiče důležitý při výběru kroužků, pokud dítě kroužek nezná, je důležité, aby mělo zájem kroužek vyzkoušet.

Pro všechny respondenty dětí mladšího věku bylo podstatné, aby co největší počet kroužků byl blízko jejich bydliště. V tomto věku rodiče doprovázejí své děti na místo konání kroužků. Aleš, Olga, Renata, Tereza uvedli, že kroužky vybírali hlavně podle **vzdálenosti od bydliště** a docházkové vzdálenosti. Olga: „*Kroužky jsme vybírali hlavně podle našeho času a možností a taky podle místa, aby odpovídalo tomu, že bychom nemuseli dojíždět autem a aby byly děti soběstačné*“. Všichni respondenti s dětmi mladšího školního věku uvedli, že kroužky pro tyto děti jsou vedeny hlavně v odpoledních hodinách a často navazují na konec školy. Anna, Olga, Tereza, Renata uvedli, že musí svůj čas podřídít časovému plánu dítěte. V praxi to znamenalo, že museli v práci končit dříve, aby stihli odvézt dítě na kroužek. Olga si brala občas i volno z práce. V případě starších dětí školního věku jsou některé kroužky vedeny v pozdějších hodinách, téměř ve všech případech děti docházejí na místo konání kroužků samy. Proto pro rodiče starších dětí školního věku není vzdálenost kroužků od bydliště primárním faktorem.

Někteří rodiče dávají přednost před blízkostí místa konání kroužku lepšímu **sociálnímu prostředí**. Pavla musela po krátké době zařídit přestup do jiného fotbalového klubu svému synovi. Vyměnili fotbalový klub, který se nacházel v bezprostřední blízkosti bydliště za klub, který byl v jiné části Prahy. ...*“Začali jsme chodit tady v blízkosti bydliště na fotbal, byli jsme tam asi dvakrát a pak jsem řekla, že tady určitě ne, protože to vedl trenér, který byl úplně neschopný a nadával jim, tak jsme začali chodit do jiného klubu...”*. Pro Pavlu hrálo v rozhodování větší roli dobré sociální prostředí než blízkost místa konání kroužku. Dobré sociální prostředí bylo důležité pro více respondentů, Lucie uvedla, že své dítě nechce dávat do prostředí, kde jsou moc velké ambice, pokud by si to její dítě přímo nepřálo. Myslí si, že to není něco, co její dítě potřebuje, či čeho by se ona potřebovala účastnit. Nutno dodat, že Lucie je rodič dítěte mladšího školního věku, tedy výběr kroužků závisel více na ní. V případě Renaty způsobil špatný přístup lektorky aerobiku ztrátu zájmu dítěte o daný kroužek a nehledali za něj náhradu. Z těchto příkladů nám vychází dvě situace, rodiče, kteří se zajímají o sociální prostředí před zvolením daného kroužku a rodiče, kteří na základě vlastní zkušenosti změny kroužek či s ním skončí z důvodu špatného sociálního prostředí.

Ukázalo se, že všichni respondenti se ve svém mládí věnovali nějakému kroužku. Ze sportovních kroužků navštěvovali například volejbal, fotbal, judo, plavání, tanec, tenis, basketbal, z uměleckých kroužků se respondenti věnovali výtvarnému a hudebnímu

kroužku. Někteří navštěvovali kroužek cizího jazyka a chodili do turistického oddílu. Respondenti hodnotili získané zkušenosti z uvedených kroužků pozitivně. **Orientace respondentů na určitý typ kroužku v mládí** fungovala v dospělosti při určování kroužků dětem jen jako inspirace. V případě hodnocení změny podoby či nabídky kroužků z pohledu rodičů za jejich mládí a nyní se zde ukázal rozdíl v odpovědích na základě věku respondentů a jejich původu. Barbora a Alena, respondentky spadající do vyšší věkové kategorie než ostatní (45 a více let), poukazovaly na podstatně chudší nabídku kroužků za jejich mládí. Edita, která spadá do stejné věkové kategorie pocházející z Vysočiny uvedla: ...*“Jak jsem vyrůstala v trochu jiný době, tak mi spousta věcí v dospělosti chyběla, lyžovat jsem neuměla, tenis jsem hrát neuměla, neměla jsem možnost se k těmto věcem dostat. To mě vedlo k tomu, že chci, aby se toho moje děti naučily co nejvíce“*... Zbylí respondenti spadající do nižší věkové kategorie nepopisovali velké rozdíly v nabídce a podobě kroužků za jejich mládí a nyní.

6.3.3. Výchové přístupy

V této kapitole pojednávám o výchovných praktikách a přístupech rodičů, které jsem zjišťovala pomocí rozhovorů a následně je porovnám mezi sebou. Nejprve chci porovnat rodiče v určitých specifických situacích, zda se rozhodovali rozdílně. Následně chci popsat míru angažovanosti a vlivu rodičů ve výběru kroužků dětí.

Při zaměření se na určité zásadní momenty při výběru kroužků, rozhodování o daném kroužku a následném průběhu, jsem zaznamenala odlišné přístupy rodičů, které bych tu chtěla nyní popsat. V případě Olgy a Lucie, respondenty věděly přesně jakému zaměření či kroužku by chtěly, aby se jejich dítě věnovalo v době nízkého věku dítěte, tedy v době nerelevantní pro výběr kroužku. V případě Lucie, spolu s partnerem uvažovali o vhodných kroužcích pro dítě v době ještě před nástupem do školky. Shodli se na vyzkoušení vodáckého či turistického oddílu, který se jim líbil, kvůli minimální rivalitě v týmu a přátelské atmosféře. V případě Olgy, zde hraje částečně roli i její přístup k neformálnímu vzdělávání, které s partnerem berou jako základy vzdělání, které jim chtějí dopřát. Olga uvedla: *„Já mám takové zásady, jazyk, hudba a sport. Takže jsem je k tomu vedla už od mala a věděla jsem, že se v tomhle směru musí rozvíjet.“* Děti Olgy měly předurčené typy kroužků, kterým se nyní věnují. V případě ostatních dětí, se respondenti rozhodovali v blízké době nástupu do kroužku podle možností školky, školy a ostatních již popsaných faktorů.

Dalším momentem, který jsem s respondenty rozebírala a který tu chci popsat, je, jak se rodiče zachovají, pokud dítě chce přestat na daný kroužek chodit. Rozlišuji tu případ, kdy se rodiče s dětmi domluví na ukončení z různých důvodů, např. ze ztráty zájmu, kvůli většímu množství povinností a podobně. Zaměřuji se na případ, kdy dítě přijde samo s tím, že chce skončit. U téměř všech respondentů tato situace již nastala. Respondenti se pokoušeli přijít na to, jaký je důvod ztraceného zájmu o kroužek. V některých případech byl na vině přístup trenérů, v některých případech dítě kroužek přestal bavit či mu nešel, někde to byla chvilková záležitost. V polovině případů se rodiče snažili děti motivovat, aby u kroužků vytrvaly. Všichni respondenti uvedli, že vždy záleží na domluvě, s ohledem na věk může řešení probíhat různě. V případě dětí mladšího školního věku uvedla Anna, že povolí ukončení kroužku, ale až po minimálně půl roku docházení na kroužek, aby se ukázalo, zda dítě kroužek opravdu nebaví, nejde mu. V případě dítěte staršího školního věku Pavla uvedla, že svému synovi nepovolila hned skončit s fotbalem. Prvním důvodem bylo, že synovi vadilo vedení trenéra týmu, navrhla mu tedy změnit tým. ... *„Když řekl, že chce s končit s fotbalem, tak jsem to s ním řešili, ptali se, jestli nechce změnit klub, trochu to vypadalo, že jde ve stopách několika jeho starších kamarádů, kteří skončili“*. Druhým důvodem bylo, že mu bylo dvanáct let, uvedla, že sám se bude rozhodovat až v patnácti. ... *„Až jim bude patnáct, tak ať si dělají, co chtějí, ale do těch patnácti si myslím, že by ti rodiče o tom měli hodně přemýšlet a sledovat ty děti, jestli jim to jde nebo nejde a přemýšlet nad tím, co je tím problémem, proč to nechtějí dělat.“*

6.3.3.1. Vliv a angažovanost rodičů

Vliv a angažovanost je opět závislá na věku dítěte, ukázalo se, že rodiče se více angažují při výběru kroužku dětí mladšího školního věku. Zde chci určit míru volnosti dětí při výběru kroužků a míru angažovanosti rodičů při výběru kroužků. V polovině případů nechali respondenti dítěti volnost ve výběru. Zde dostaly děti na výběr dle nabídky školy nebo možností rodičů a mohly si samy kroužek určit nebo samy přišly s přáním vyzkoušet daný kroužek. V ostatních případech bych určila míru volnosti výběru dětí a angažovanosti rodičů za vyváženou. Respondenti nechali výběr na dětech, ale některá zaměření kroužků požadovali. Například Aleš, Anna a Eva požadovali jazykový kroužek, který považovali za nutnost, ale zbytek kroužků si mohly děti vybrat samy. V dalším případě Renata vyžadovala alespoň jednu pohybově zaměřenou aktivitu. Posledním případem byla Olga, která byla již uváděna svým přístupem k neformálnímu vzdělání,

jako k základům vzdělání. Olga předurčila dětem směr zaměření, kterým byl sport, hudba a jazyky. Do ničeho děti nenutila, vedla je k těmto kroužkům s partnerem již od školky. Ve sportu si děti mohly vybrat v závislosti na faktoru blízkosti bydliště a svého zájmu. V případě jazyků, se musí učit anglickému jazyku a druhému jazyku. V rámci hudebního kroužku Olga dětem zasáhla do výběru hudebního nástroje svou a partnerovou preferencí.

6.4. Participace rodičů na zajišťování chodu kroužků

Dalším z cílů bylo zjištění, jak si partneři z dotazovaných rodin mezi sebou rozdělují úlohy týkajících se zájmových kroužků. Zaměřila jsem se na doprovázení dětí na místo konání kroužku (je-li to potřeba), zajišťování potřebných materiálů, vybavení, finanční stránky kroužků. V polovině případů zajišťovala veškeré aspekty chodu kroužků partnerka. Důvodem bylo pracovní vytížení partnera nebo byla veškerá iniciativa vedena partnerkou. Edita: *„U nás je to všechno moje přání tudíž moje starost“*. Ve zbylých případech se partneři podíleli na zajišťování jednotlivých aspektů kroužků rovnoměrně či v případě pracovního vytížení jednoho z nich měli partneři určená pravidla, Renata: *„Manžel zajišťuje ranní odvoz, odpolední aktivity jsou na mně“*, Alena: *„Děti vyzvedávám já, pokud jsou kroužky odpoledne, pokud jsou až do večera potom je vyzvedává manžel cestou z práce“*. Pro srovnání participace partnera a partnerky nejvíce posloužilo zajišťování odvozu dítěte na místo konání kroužků. Co se týče zajišťování potřebných materiálů, ve většině kroužků nejsou žádné materiály potřeba popřípadě jen jeden, který rodiče kupují spolu, v některých případech zajišťuje materiály trenér či lektor.

V některých rodinách pomáhají se zajišťováním chodu kroužků příslušníci rodiny či přátelé. Několik respondentů uvedlo, že jim pomáhají prarodiče. Pomáhají většinou pouze s vyzvedáváním či doprovodem dětí na místo konání kroužku. Několik respondentů využívá sdílení výpomoci mezi přáteli, jejichž děti se účastní stejných kroužků. Pavla: *„S tím fotbalem to jsme se střídali se známými, jejichž děti tam taky hráli, takže občas kluky vzali oni a někdy my“*.

7. Zařazení respondentů do výchovných typů

V této kapitole shrnu různost přístupů respondentů a identifikuji tři vzorce výběru kroužků, podle představ respondentů o kroužcích, které by jejich děti měly dělat, dle míry jejich kontroly, dle přístupu k neformálnímu vzdělávání a dle věku dítěte. V této diskusi se zmiňuji i o respondentce Lucii, ale do žádného ze tří vzorců ji nezařazuji, jelikož pro zařazení nemám dostatečné informace.

V předešlé kapitole jsem popisovala různé přístupy a očekávání rodičů od neformálního vzdělávání. Respondenti nejčastěji popisovali neformální vzdělávání jako cestu, jak dítě všeobecně rozvíjet, jak ho naučit novým věcem, jak mu dopřát čas strávený s kamarády nebo možnost najít si kamarády nové. Někteří rodiče měli jiná očekávání či kladli důraz na jiné přínosy. Například pro Aleše a Terezu je nejdůležitějším přínosem zábava pro děti. Evino očekávání od neformálního vzdělávání je přínos disciplíny a zodpovědnosti. Olga vidí neformální vzdělávání jako možnost, jak dětem rozšířit základy vzdělání. Zřetelnost představ se liší, Olga měla jasnou vizi, vede své děti již od mala ke sportu, jazykům a hudbě. Lucie věděla, že pro své dítě chce kroužek, ve kterém je přátelská atmosféra. Eva, Renata, Anna, Aleš požadovali jazykové zaměření kroužku z důvodu nutnosti jeho znalosti nebo zaměření pohybové. Ostatní respondenti neměli danou představu a děti nechali v zásadě vybrat kroužky v návaznosti na ostatní faktory (vzdálenost od bydliště, osobnost dítěte). Míra kontroly závisela na přístupu rodičů, ale hlavně na věku jejich dětí. Rodiče dětí vyššího školního věku (11-15 let) v téměř všech případech nekontrolovali plnění povinností, nechávají povinnosti na dětech. V případě dětí nižšího školního věku (6-10 let), je respondenti kontrolovali, zdali plní své povinnosti. Za splnění je pochválili a při nesplnění jim povinnost připomněli nebo diskutovali nápravu.

Na základě podobných rysů u míry kontroly, představ rodičů o zájmových kroužcích a věku dětí jsem identifikovala tři typy přístupů respondentů.

První přístup jsem označila jako **volný přístup**. Do této skupiny jsem zařadila Barboru, Terezu a Editu. U těchto tří respondentek jsem zaznamenala nižší kontrolu povinností dětí, nižší míra kontroly souvisí právě s věkem dětí, které jsou v rozmezí od jedenácti do třinácti let. Pro tyto respondentky je důležitý rozvoj dětí skrze neformální vzdělávání, ale zároveň i zábava a pobyt mezi kamarády. Tyto respondenty nechaly výběr kroužků hlavně na dětech, daly jim předvýběr kroužků, ze kterých si mohly děti vybrat

nebo se řídily přímo přáním dítěte. Respondentky odpověděly, že povinnosti nechávají hlavně na dětech, vedou je k samostatnosti, kontrolují je jen namátkově, spíše se zeptají na výsledky, hotové úkoly apod.

Aktivní přístup je kategorie, do které jsem zařadila Annu, Alenu, Evu a Renatu. Tato skupina disponuje vyšší mírou kontroly a naopak věkově mladší kategorií dětí, které jsou v rozmezí šesti až deseti let. Tyto respondentky očekávají, že pomocí kroužků dítě získá rozvoj všeobecný i rozvoj v dané činnosti, stráví čas s kamarády a najde si nové, získá disciplínu a zodpovědnost. Co se týká míry volnosti dětí při výběru, Renata, Eva a Anna zasáhly do výběru kroužků svou podmínkou, ať se jednalo o požadavek jazykového kroužku nebo pohybově zaměřeného kroužku. Alena nechala výběr kroužků hlavně na dětech. Všechny respondentky kontrolují plnění povinností svých dětí. Za splnění děti oceňují a chválí v různé míře a podobě. Některé respondentky děti berou na výlet, pizzu, jiné je slovně pochválí za každou splněnou povinnost nebo pouze za splnění výjimečné práce. Žádná respondentka neuvedla, že by děti za nesplnění povinností trestala. Vždy s dětmi diskutují, proč po nich vyžadují splnění dané povinnosti nebo připomenou, že je daná povinnost potřeba splnit.

Mezi těmito dvěma přístupy jsou Aleš a Pavla, z důvodů, že oba mají mladší dítě, které spadá do nižší kategorie a starší dítě, které spadá do vyšší kategorie. Míra kontroly se liší u obou dětí. U staršího je kontrola slabší, zatímco mladší dítě kontrolují více. Oba popsali neformální vzdělávání jako způsob rozvoje dítěte, pouze Aleš klade více důrazu na zábavu a Pavla dává přednost vyšší kontrole: *„Když děti zjistí, že je něco nebaví, je v pořádku zkusit něco nového, ale musí tam být nějaká míra kontroly, aby je rodiče usměrnili, taky není dobrý, aby pořád litaly z prava do leva“*. Pavla nechala spíše vybrat děti, Aleš trval na jazykových kurzech.

Poslední přístup, kterým disponuje pouze jedna respondentka je pojmenován jako **náročný přístup**. Touto respondentkou je Olga, která se liší svým přístupem od předchozích dvou skupin. Odlišuje se již pojetím neformálního vzdělávání, které bere jako možnost, jak rozšířit dětem základy vzdělání. Předurčila svým dětem již od začátku aktivního věku, v tomto případě školky, že se budou věnovat sportu, hudbě a jazykům: *„S hudbou jsme začali již ve školce, kde byla dostupná flétna, s tou jsme chodili i do jiné školky, kde to bylo pro rodiče i děti. Jako předškoláci jsme chodili i do Sokola, kde děti získávaly nějaké pohybové základy. U jazyků jsme zkoušeli začínat taky už od školky. Mám trochu hrůzu z toho, jak se tu učí jazyky u nás na školách, takže tam to bude potřeba*

podpořit“. Olga s partnerem děti směřovali již od dětství k dokončení všech začatých věcí ...*“My jsme se je snažili směřovat a připravovat jim ty vlastnosti k tomu, všechno se muselo dotáhnout. Když jsme šli na túru, tak to museli dojít. I o prázdninách dostávaly úkoly, měly řád a systém.“* a podporovali v nich ctížádost. V porovnání s ostatními respondenty mají tito rodiče na své děti vysoké nároky, dvě děti hrají vrcholově volejbal, třetí tenis. Všechny tři děti se věnují dvěma cizím jazykům a každé hraje na hudební nástroj, přičemž jedno z nich začne paralelně docházet na gymnázium a konzervatoř. Rodiče již od dětství kontrolovali splnění povinností, cvičení na hudební nástroj, jazyků.

Tyto tři přístupy porovnam s výchovnými styly Čápa viz. kapitola 3.4. Rodičovské výchovné styly. Čáp definoval svůj model devíti polí podle emočního vztahu rodičů s dětmi a míry kontroly rodičů. Všichni respondenti prezentovali vztahy k dítěti u nich v rodině tak, že lze říci, že se jedná o kladný emoční vztah. O školní i mimoškolní aktivity svých dětí se zajímají, aktivní zapojení či podpora přítomností na kroužcích se liší. Někteří rodiče se rádi chodí dívat na představení, otevřené hodiny pro rodiče, zápasy, tréninky, například Anna po domluvě s trenérem cvičila judo spolu s dítětem. Renata uvedla, že svou přítomností do kroužků nezasahuje, ale vždy se poté zajímá a pokud je potřeba, zapojí se v domácí přípravě. Všichni respondenti se prezentovali v rámci rozhovoru kladným až extrémně kladným vztahem s dětmi. Korespondence mezi mnou vytvořenými rodičovskými přístupy a výchovnými styly v modelu devíti typů je zde vidět hlavně v míře rodičovského řízení, tedy v míře jejich kontroly. Volný přístup se shoduje s výchovným stylem kamarádský vztah, kde se kombinuje kladný emoční vztah a nízká míra kontroly. Aktivní přístup koresponduje s optimální výchovou, která je charakteristická kladným emočním vztahem a optimální mírou kontroly, která znamená demokratické řešení a omezení trestů. Náročný přístup připomíná přísnou laskavou výchovu, která je typická vysokou mírou kontroly a vysokými nároky, ale stále kladným emočním vztahem.

8. Závěr

Neformální vzdělávání významně ovlivňuje volný čas dětí a mládeže. Vedení dětí k správnému trávení volného času napomáhá k rozvoji jedince, jeho zájmům, nadání, zároveň přispívá k prevenci rizikového chování. Neformální vzdělávání může v budoucnu pozitivně ovlivnit profesní dráhu dětí. [MŠMT]

Účelem této práce bylo popsat, jak rodiče vybírají kroužky a co je při výběru ovlivňuje. Cíle práce jsem zkoumala na vysokoškolsky vzdělaných rodičích, kteří žijí v Praze či jejím okolí. Status vysokoškolsky vzdělaného rodiče mi umožnil se vyhnout faktorům nedostupnosti, jako je například nedostatečný finanční kapitál pro zajišťování chodu kroužků, zároveň bylo potvrzeno několika výzkumy, že vysokoškolsky vzdělaní rodiče poskytují dětem více stimulující prostředí pro sebevzdělávání. Území Prahy jsem si vybrala kvůli největší nabídce zájmových kroužků a také kvůli geografické přístupnosti. Děti, které byly také předmětem zkoumání se věnovaly kroužkům intenzivně z časového hlediska, který byl ohraničen minimálně pěti hodinami strávenými týdně v kroužcích. Toto časové ohraničení jsem zvolila na základě výzkumu GE Money Bank z roku 2009, který uvedl týdenní průměr 5-8 hodin strávený na sportovištích a v kroužcích. [Julinová 2009]

V rámci této práce jsem se zaměřila na zjištění skutečnosti, zdali existují rozdíly uvnitř skupiny vysokoškolsky vzdělaných rodičů, které jsou z hlediska vzdělanostních nerovností označovány jako homogenní skupina, a to v případě výběru kroužků. Stanovila jsem si několik cílů, které se zaměřovaly nejen na faktory ovlivňující výběr kroužků, ale i na popis rodinných praktik týkajících se zajišťování chodu kroužků a na popis různorodosti názorů respondentů ohledně neformálního vzdělávání. Dalším cílem bylo také přiřadit jednotlivé respondenty k některému z výchovných stylů Čápa. K naplnění cílů jsem si vybrala kvalitativní metodu polostrukturovaných rozhovorů, které jsem následně absolvovala s jedenácti respondenty a provedla obsahovou analýzu rozhovorů.

Z analýzy vyplynulo, že výběr kroužků ovlivňuje u všech respondentů podobně osobnost dítěte, jeho zájem, vzdálenost místa konání kroužku od bydliště, tyto faktory se ukázaly jako důležité při výběru kroužků. Co odlišuje respondenty od sebe při výběru kroužků je jejich pojetí neformálního vzdělávání, které souvisí s jejich angažovaností do výběru kroužků i s jejich mírou kontroly. Na tyto zmíněné aspekty měl velký vliv i věk

dítěte. Ze zkušeností některých věkově starších respondentů (45 a více let) se ukázalo, že za jejich mládí byla mnohem menší nabídka a dostupnost kroužků. Analýza ukázala, že záleží na každém rodiči, jak pojme neformální vzdělávání. V této práci se prolínaly různé pohledy na NF, například kroužky jako příležitost k rozvoji dětí, užití si zábavy, strávení času s kamarády, výplně času po škole do návratu rodičů ze zaměstnání, NF jako příležitost k rozšíření základů vzdělání. Podle přístupu rodičů k neformálnímu vzdělávání, tedy ke kroužkům se lišila i míra jejich angažovanosti do výběru kroužků. Někteří rodiče dali dítěti předvýběr kroužků, podle zájmu dítěte, vzdálenosti místa konání kroužků, osobnosti dítěte, to si poté vybralo. Někteří rodiče nechali dětem na výběr, ale požadovali určité zaměření kroužku, jako například jazykový kroužek nebo kroužek pohybově zaměřený. Podle věku dítěte, pojetí neformálního vzdělávání respondenty a míry jejich kontroly jsem vytvořila tři přístupy rodičů. Jedná se o volný přístup, kterým disponovali respondenti, jejichž děti patřily do vyšší věkové kategorie (11-15 let). Respondenti nekontrolovali povinnosti dětí a povinnosti nechávali hlavně na dětech. Tito rodiče dali dětem volnost ve výběru kroužků. Druhým přístupem je aktivní přístup, sem patří skupina respondentů, jejichž děti spadají do nižší věkové kategorie (6-10). Respondenti kontrolují plnění povinností dětmi téměř ve všech případech, za splnění chválí a za nesplnění netrestají, ale připomínají a vysvětlují, proč třeba splnit povinnost. Do této skupiny patří hlavně respondenti, kteří po dětech vyžadovali určité typy zaměření kroužků (jazykový kroužek, pohybový kroužek). Posledním identifikovaným přístupem je náročný přístup, kterým disponovala pouze jedna respondentka. Oproti ostatním respondentům měla na děti vysoké nároky v podobě tří zaměření na kroužky již od doby nástupu do školky. Děti mají řád a systém, dostávají úkoly přes prázdniny, plnění povinností je u nich kontrolováno. Ukázalo se, že tyto tři přístupy korespondují s výchovnými styly Čápa v modelu devíti typů.

Dalším hlavním zjištěním je popis rodinných praktik, které se týkaly zajišťování chodu kroužků rodiči. V některých rodinách se rodiče na zajišťování chodu kroužků tedy na doprovodu, zajišťování materiálů, finanční stránky rovnoměrně střídají. Ve zbylých případech zajišťuje veškeré zmíněné aspekty kroužků pouze matka a to z nejčastějšího důvodu časově náročného zaměstnání partnera.

Tyto výsledky můžeme považovat za deskripci příčin, které nám popisují, proč děti tráví čas daným způsobem u této skupiny dotazovaných respondentů. Zároveň popis přístupů rodičů k neformálnímu vzdělávání, které se liší v rámci jedné skupiny

vysokoškolsky vzdělaných respondentů a rodinné praktiky týkající se zajišťování chodu zájmových kroužků.

Do budoucna bych považovala za zajímavé rozšířit výzkum o vysokoškolsky vzdělané rodiče, jejichž děti se nevěnují žádným zájmovým kroužkům.

Použitá literatura

1. ČÁP J., ČECHOVÁ, V., BOSCHEK, P., 2000. Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let, Praha: IPPP ČR, 49 s.
2. ČÁP, J., 1996. Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy. Praha: ISV.
3. ČÁP, J., MAREŠ, J., 2001. Psychologie pro učitele. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.
4. ČESKÁ REPUBLIKA. Strategie celoživotního učení ČR. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007.
5. ČTK, 2017. Průzkum: České děti chodí do kroužků víc než v zahraničí. [online]. 2017-09-30 [2018-06-27]. ISSN: 1213-5003. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/pruzkum-ceske-deti-chodi-do-krouzku-vic-nez-v-zahranici/1532798>
6. FACTUM INVENIO, NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE (MŠMT), 2008. Závěrečná zpráva z výzkum: Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit. [online]. Praha. [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1236593581.pdf>
7. GIDDENS, A., 2013. Sociologie. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-0807-1. S.422.
8. GILLERNOVÁ, I., KEBZA V., RYMEŠ M., 2011. Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí. Vyd. 1. Praha: Grada, 256 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2798-1.
9. HAVLÍČKOVÁ, D., ŽÁRSKÁ K., 2012. *Kompetence v neformálním vzdělávání* [online]. Národní institut pro další vzdělávání. [cit. 2017-12-06]. ISBN 9788087449189.
10. HENDL, J., 2005. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. ISBN 8073670402.
11. JULINOVÁ, L., 2009. České děti mají nejvíce kroužků a mimoškolních aktivit v Evropě. [online]. GE Money Bank. 2009-10-14 [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: <https://www.zkola.cz/rodice/volnycas/Stranky/%C4%8Cesk%C3%A9-d%C4%9Bti-maj%C3%AD-nejv%C3%ADce-krou%C5%Bek%C5%AF-a-mimo%C5%A1koln%C3%ADch-aktivit-v-Evrop%C4%9B.aspx>
12. KATRŇÁK, T., 2004. Odsouzení k manuální práci, Praha, Sociologické nakladatelství Slon. ISBN 8086429296

13. KNOTOVÁ, D., 2006. Neformální zájmové vzdělávání dospělých ve volném čase. *Studia pedagogica*, [online], v. 54, n. 11, p. 67–78. ISSN 1803-7437. Dostupné na: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/427>.
14. KNOTOVÁ, D. Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika / Dana Knotová, Bohumíra Lazarová, Kateřina Lojdrová, Kateřina Pevná. 2014. ISBN 9788021070776.
15. KULÍŠKOVÁ, R., 2013. *Volnočasové aktivity dětí školního věku*. Brno. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Libuše Mazánková.
16. KRAUS, B., 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3
17. LEWIN, K., 1936. *Principles of topological psychology*. New York: McGraw-Hill.
18. MAN, R., 2015. *Rodič jako aktér vzdělávací politiky: Předškolní vzdělávání z pohledu rodičů*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce Magdalena Mouralová.
19. MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ J., 2006. Nerovné šance na vzdělání: vzdělanostní nerovnosti v České republice. Vyd. 1. Praha: Academia, 411 p. ISBN 80-200-1400-4.
20. MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ J. Role rodiny a školy v reprodukci vzdělanostních nerovností. In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2003, Vol. 39, No. 5
21. MACCOBY, E. E., MARTIN, J. A., 1983. Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. Mussen (Ed.) *Handbook of Child Psychology Vol.4*. New York: Wiley
22. MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy). *Zájmové a neformální vzdělávání*. [online]. [cit. 2018-4-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-a-neformalni-vzdelavani>
23. NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE, MŠMT, 2011. Závěrečná zpráva z výzkumu "*Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let*".
24. PÁVKOVÁ, J., 2014. *Pedagogika volného času: studium*. ISBN 9788072906666.
25. PÁVKOVÁ, J., [et al.]. 2002. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. ISBN 8071787116.

26. PLAŇAVA, I., PILÁT M., 2002. Děti, mládež a rodiny v období transformace. Brno: Barrister and Principal. ISBN 80-86598-36-5.
27. PRŮCHA, J., 2014. Andragogický slovník / Jan Průcha, Jaroslav Veteška. ISBN 9788024747484.
28. SIMONOVÁ, N., 2003. Nerovnosti v přístupu ke vzdělání. Socioweb (Sociologický webzin) [online]. [cit. 2017-11-21], Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php@disp=temata&shw=171&lst=108.html>
29. ŠAMÁNKOVÁ, E., 2011. Význam mimoškolní výchovy pro plnohodnotný rozvoj dítěte. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Jan Štřáva.
30. VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M., 2008. *Kompetence ve vzdělávání*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1770-8.

Teze bakalářské práce

Jméno studenta/studentky: Sára Čerňanská

Název v jazyce práce: Neformální vzdělávání dětí: Jak rodina ovlivňuje výběr kroužků

Název v anglickém jazyce: Non-formal education of children: How the family affects the choice of extracurricular activities

Akademický rok vypsání: 2017/2018

Jazyk práce: Český

Typ práce: Bakalářská práce

Ústav: Katedra Sociální a veřejné politiky

Vedoucí: Mgr. Magdalena Mouralová

Obor práce: Sociální a veřejná politika

Projekt bakalářské práce

A. Vymezení výzkumného problému

Neformální vzdělávání se uskutečňuje mimo formální vzdělávací systém. Jedná se o organizované výchovně vzdělávací aktivity mimo rámec zavedeného oficiálního školského systému. Neformální vzdělávání hraje důležitou roli pro lidský rozvoj, na rozdíl od formálního vzdělávání se jedinec neformálně vzdělává celý život. Mezi neformální vzdělávání patří sportovní, zájmové kroužky (divadelní, výtvarné, manuální, hudební), sebevzdělávací skupiny či vzdělávací kurzy (např. jazykové). Všechny tyto aktivity rozšiřují dětem nejen zkušenosti ale i sociální, kognitivní, motorické, fyzické dovednosti. Ve své práci se zaměřím na extrémní situaci, kdy dítě dochází na čtyři či více mimoškolních aktivit. V závislosti na věku dětem organizují jejich volný čas sami rodiče, rodiče se spoluprací děti nebo samy děti. Já se zaměřuji na děti docházející na základní školu, dětem v tomto věkovém rozmezí stále organizují čas rodiče či mají rozhodující slovo. Proto bude moje pozornost zaměřena právě na rodiče. Tato práce navazuje na výzkum volnočasových aktivit mládeže.

B. Cíle práce

Cílem je popsat vzdělávací strategie rodičů, jejichž děti se věnují mnoho mimoškolním aktivitám. To znamená, zjistit podle jakých kritérií rodiče vybírají svým dětem zájmové kroužky. Zda zde funguje jakýsi komplex podobných motivů nebo jsou motivy zcela nahodilé. Dalším cílem je zjistit, jak se rodiče podílejí na zajišťování chodu samostatných kroužků nebo zda jim někdo pomáhá. Kdo doprovází děti na kroužky, shání materiály či pomůcky, kdo obstarává logistiku kroužků.

Neposledním cílem je zjistit, jak rodiče vnímají neformální vzdělání a jak jsou spokojeni s trávením volného času svých dětí.

C. Výzkumné otázky

- Jaké motivy vedou rodiče k vybírání určitého počtu a typu aktivit? Je ovlivněn výběr rodičů jejich předchozí zkušeností?
- Jak ovlivňuje výběr kroužků nabídka školy/ finanční situace rodiny/ flexibilita rodiny/ lokace bydliště?
- Jak moc ve výběru aktivit participují děti?
- Jak rodina zajišťuje chod kroužků (doprovází děti na kroužky, zařizuje materiál apod.)?
- Podílejí se na zajišťování chodu kroužků ostatní členové rodiny (babička, strýc apod.)?
- Jak jsou rodiče spokojeni s trávením volného času svých dětí?

D. Základní teoretická východiska

Toto téma se netýká čistě vzdělávání, ale prolíná se i s pedagogikou. Proto do své práce zakomponuji i pedagogiku volného času. Tímto tématem se zabývá více autorů, já jsem si vybrala zpracování od Jiřiny Pávkové. Pedagogika volného času se zabývá teorií a praxí výchovy ve volném čase. Doba volného času, ve kterém si každý jedinec může svobodně zvolit, jak ji využije, přináší příjemné zážitky, možnost odpočinku, relaxace, ale i rozvoje osobnosti. Volný čas také může vyvolávat problémy, např. pocit nedostatku volného času. Jelikož dětem část jejich volného času organizují rodiče, je důležité, aby děti postupem času naučili si správně organizovat volný čas a aktivity v něm.

Další oporou mé práce je teorie vzdělanostních nerovností, která zdůvodňuje můj výběr respondentů. Teorií vzdělanostních nerovností se zabývá například Katrňák, Matějů a Straková. Katrňák tvrdí, že vzdělanostní nerovnosti jsou příčinnou rozdílného sociálního původu. Děti, které pocházejí z rodiny s dobrým sociálním kapitálem, který tvoří hlavně vzdělání, mají velkou pravděpodobnost, že společenský status a vzdělání získají podobné či vyšší, než měla její rodina. Důvodem je, že pro vysokoškolsky vzdělané rodiče má vzdělání zásadní prioritu, proto své děti dál podporují v učení a vytvářejí jim vhodnější prostředí. Budu tedy zpovídat vysokoškolsky vzdělané rodiče, protože ty vedou své děti ke vzdělání jakékoliv formy, tedy i formou neformálním vzděláním, kroužkům. Tato teorie byla potvrzena i závěrečnou zprávou z výzkumu „Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let“ z Národního institutu dětí a mládeže v rámci projektu Klíče pro život. Výzkum ukázal, že vzdělání rodičů ovlivňuje trávení volného času jejich dětí. Děti, jejich

rodiče mají vysokoškolské vzdělání, se více věnují sportovním a zájmovým kroužkům.

Práce bude navazovat na diplomovou práci Radany Man, na téma „Rodič jako aktér vzdělávací politiky: Předškolní vzdělávání z pohledu rodičů“, kde vytvořila tři ideálně-typické přístupy rodičů jako aktérů vzdělávací politiky. Jsou to způsoby jednání, strategií a postojů ke vzdělání a učení předškolního věku. Jedná se o „aktivního“, „umírněného“ a „líného“ rodiče. Dalšími přínosnými pracemi jsou diplomová práce od Šamánkové Evy „Význam mimoškolní výchovy pro plnohodnotný rozvoj dítěte“ a „Volnočasové aktivity dětí školního věku“ od Kulíškové Renaty.

E. Předběžný výzkumný plán

Odpovědi na své výzkumné otázky chci získat pomocí rozhovorů s rodiči. Zvolím si polostrukturovaný rozhovor, jehož otázky se bude týkat volnočasových aktivit jejich dětí, také se budu ptát na participaci rodičů v otázkách zajišťování kroužků a význam neformálního vzdělání. Rozhovorů bych chtěla provést, aspoň pět. Zaměřím se na Prahu a blízké okolí, protože Praha jako hlavní město poskytuje nejvíce možností neformálního vzdělávání a zároveň je zde největší koncentrace lidí s vysokoškolským vzděláním.

F. Seznam odborné literatury a zdrojů empirických dat

- KULÍŠKOVÁ, Renata, 2013. *Volnočasové aktivity dětí školního věku*. Brno. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Libuše Mazánková.
- MAN, Radana, 2015. *Rodič jako aktér vzdělávací politiky: Předškolní vzdělávání z pohledu rodičů*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce Magdalena Mouralová.
- NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, 2011. Závěrečná zpráva z výzkumu *"Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let"*.
- NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, 2009. Závěrečná zpráva z výzkumu *"Multikulturalita v zájmovém a neformálním vzdělávání"*.
- MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ J., 2006. Nerovné šance na vzdělání: vzdělanostní nerovnosti v České republice. Vyd. 1. Praha: Academia, 411 p. ISBN 80-200-1400-4.
- KATRŇÁK, T., 2004. Odsouzení k manuální práci, Praha, Sociologické nakladatelství Slon. ISBN 8086429296
- PÁVKOVÁ, Jiřina, 2014. *Pedagogika volného času*. 145 stran. ISBN 978-80-7290-666-6

- ŠAMÁNKOVÁ, Eva, 2011. *Význam mimoškolní výchovy pro plnohodnotný rozvoj dítěte*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Jan Šťáva.
- TOUŠOVÁ, Simona, 2009. *Volný čas mládeže: Analýza současného stavu problematiky vyplnění a trávení volného času u mládeže v České republice*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce Arnošt Veselý.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Model čtyř stylů výchovy (tabulka)

Příloha č. 2: Model devíti polí (tabulka)

Příloha č. 3: Typy kroužků (tabulka)

Příloha č. 4: Počet kroužků na dítě (graf)

Příloha č. 5: Popis přínosů NF rodiči (tabulka)

Příloha č. 6: Informovaný souhlas (text)

Příloha č. 7: Scénář rozhovoru

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NF – Neformální vzdělávání

TJ Sokol – Tělovýchovná jednota Sokol

Přílohy

Příloha č. 1: Model čtyř stylů výchovy (tabulka)

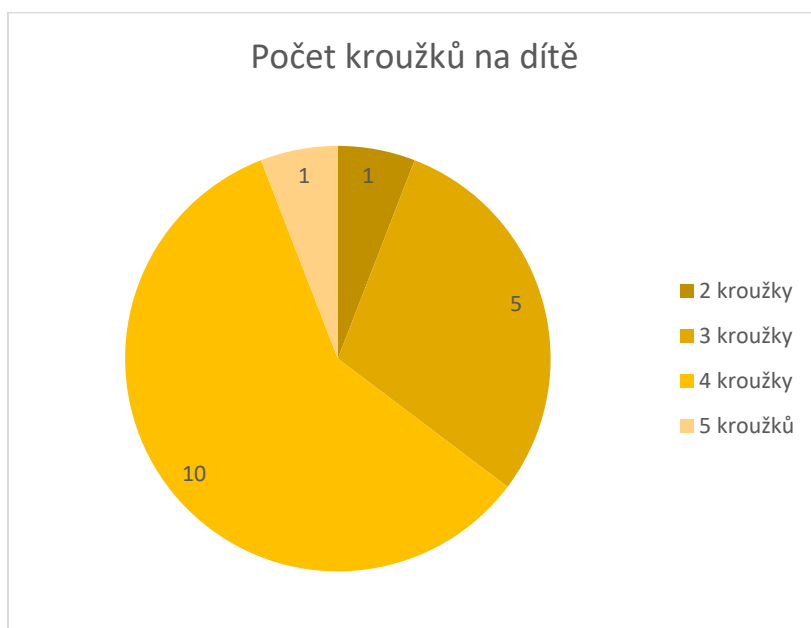
Rodiče	Odmítající	Akceptující
Nároční a kontrolující	Autoritářský styl	Autoritativně vzájemný st.
Nenároční a nekontrolující	Zanedbávající styl	Shovívavý styl

Příloha č. 2: Model devíti polí (tabulka)

Emoční vztah	Řízení silní	střední	slabé	rozporné
Záporný	Autokratická výchova 1		Liberální v. 2	Pesimální v. 3
Záporně- kladný	Emočně rozporná výchova 9			
kladný	Přísná laskavá výchova 4	Optimální výchova 5	Laskavá bez hranic 6	Rozporná výchova s kladným vztahem 7
Extrémně kladný			Kamarádský vztah 8	

Příloha č. 3: Typy kroužků (tabulka)

Sportovní kroužek	Počet dětí	Umělecký kroužek	Počet dětí	Jiný kroužek	Počet dětí
Individuální	14	Hudební	6	Jazykový	8
		Keramický	5	Skaut	2
Kolektivní	11	Výtvarný	5	Montessori hry	1
		Dramatický	3		

Příloha č. 4: Počet kroužků na dítě (graf)**Příloha č. 5: Popis přínosů NF rodiči (tabulka)**

Atributy NF	Počet rodičů
Rozvoj dítěte	8
Zábava, vyplň času	7
Sociální přínos (noví kamarádi)	5
Posílení charakterových vlastností (disciplína a zodpovědnost)	1
Základy vzdělání	1

Příloha č. 6: Informovaný souhlas (text)**INFORMOVANÝ SOUHLAS S VYUŽITÍM
VÝZKUMNÉHO ROZHOVORU**

zaznamenaného pro účely výzkumného projektu bakalářské práce

***Neformální vzdělávání dětí: Jak rodina ovlivňuje výběr
kroužků***

Výzkum probíhá pro účely zpracování bakalářské práce vedené na Fakultě sociálních studií Univerzity Karlovy v Praze. Bakalářská práce je psána na oboru sociologie a sociální politika Sárrou Čerňanskou.

- Vaše spolupráce na projektu je dobrovolná.
- Vaše identita zůstane v plné anonymitě a Vaše odpovědi jsou důvěrné, určené pouze pro potřeby tohoto výzkumného projektu. Části rozhovoru, které budou přeepsané k použití budou plně anonymizované.
- Rozhovor bude nahráván na mobilní telefon. K nahrávkám bude mít přístup pouze výzkumník.
- Na kteroukoliv otázku můžete odmítnout odpovědět a kdykoliv v průběhu rozhovoru můžete interview ukončit.

V případě dotazů kontaktujte výzkumníka na uvedených kontaktech.

Podle zákona 101/2000 sbírky o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů uděluji souhlas s účastí v uvedeném výzkumném projektu a s poskytnutím rozhovoru pro výzkumný materiál.

Jméno.....

Dne

Podpis:

Podpis výzkumníka:

Sára Čerňanská
saracernanska@seznam.cz

Příloha č. 7: Scénář rozhovoru

ZÁKLADNÍ OTÁZKY

1. **Představte mi svoji rodinu.**
2. Kde bydlíte?
3. Jaký je váš rodinný stav? Jaké je vaše a partnerovo povolání?
4. Kolik máte dětí? Jak jsou staré? O kterých z nich se budeme v rozhovoru bavit?
5. Uveďte svoje a partnerovo nejvyšší dosažené vzdělání.
6. Jak byste subjektivně popsala příjem vaší rodiny. (průměrný, střední, středně bohatý apod.)

OKRUH KROUŽKY

7. **Řekněte mi něco o těch kroužcích.**
8. Kolik vaše dítě dělá aktuálně kroužků?
9. Jaké to jsou?
10. Dělal ještě nějaké jiné v předchozí době a jaké?
11. Který kroužek začalo dělat jako první? Jaké další kroužky následovaly?
12. Jak jste přišli na ten první kroužek? (nabídka školy, od kamarádů apod.)
13. Jak probíhal výběr kroužků?
14. Jak probíhalo zvažování daných kroužků? (hodí se povaze dítěte, pomůže mu to, chceme, aby to dělalo apod.)
15. Pokud šlo o rozhodování, zdali vaše dítě daný kroužek bude dělat, konzultovali jste to vždy s ním?
16. Pokud některé kroužky vaše dítě přestalo dělat, jaký byl důvod?
17. **Co si myslíte o mimoškolních kroužkách? Co by to mělo dát vašim dětem?**
18. Jste spokojený/á s tím, jak vaše děti tráví volný čas?

OKRUH VÝCHOVNÉ STYLY

19. Zajímáte se o jejich školní i mimoškolní aktivity?
20. Jeli možnost účastníte se kroužků spolu s dítětem, ať už aktivně nebo jen přítomností?
21. Prožíváte s ním jeho aktivity emočně (povzbuzováním nebo naopak kritizováním jeho snah a výkonů)
22. Kontrolujete své děti, zda splnili své povinnosti? Necháváte plnění povinnosti na svých dětech?
23. Pokud splní své povinnosti – oceníte je? A pokud ano – jak?
24. Pokud nesplní své povinnosti – trestáte je? A pokud ano – jak?
25. Pokud nesplní své povinnosti – diskutujete s nimi důvod a nápravu?
26. Jak byste se popsala jako rodič? (přísný, liberální, demokratický apod.) Vysvětlete v různých situacích.

OKRUH RODINNÉ PARTICIPACE

27. **Jak vypadá logistika těchto kroužků? Kdo to řeší?**
28. Doprovázíte vaše dítě na kroužky? Kdo obstarává odvoz, vyzvedávání, vy nebo váš partner?
29. Kdo zajišťuje materiály či pomůcky na kroužky?
30. Pomáhají vám i jiní členové rodiny, popřípadě někdo jiný?

ZÁVĚREČNÝ OKRUH

31. **Jak jste to měl/a vy v dětství?**

32. Dělal/a jste vy nějaké kroužky v dětství, popřípadě, jaké to byly?
33. (pokud otázka 31. kladná) Dal vám daný kroužek do života něco pozitivního, co jste chtěl/a i pro své děti?